

AKADEMIN FÖR HÄLSA OCH ARBETSLIV
Avdelningen för socialt arbete och kriminologi

"En människa ute i livet"

Synen på äldres deltagande i aktiviteter bland verksamhetschef,
personal och brukare på särskilt boende

Emma Jansson
Emina Telo

2019

Examensarbete, Grund Nivå (kandidatexamen), 15 Högskolepoäng
Socialt arbete
Socionomprogrammet

Handledare: Pinar Aslan
Examinator: Maria Sjölund

Abstract

"A person out and about"

- the view towards elders' participation in activities based on the view of the manager, employees and elders at a nursing home

This qualitative study's purpose was to investigate and compare the view towards activities for elders among the manager, employees and the elders at a nursing home. One manager, two employees and three elders participated in interviews. These interviews showed that the view towards activities among elders was generally positive. The informants stated that the activities contributed with several positive effects. Among them were the elders' subjectively reported well-being. This indicated correlation between the results and activity theory, implying that activities are a vital part of elders' well-being. When the informants were asked about the possibilities as well as obstacles of elders engaging in activities, economy and disease were, directly and indirectly, brought up as obstacles. Regarding the economy, the HR perspective but also new public management could serve as explanations. The largest possibility presented however was the employees; if they were passionate about activities, as would the elders also become.

Keywords: activities, elder, well-being, nursing home, activity theory, HR perspective, new public management

Sammanfattning

“En människa ute i livet”

- synen på äldres deltagande i aktiviteter bland verksamhetschef, personal och brukare på särskilt boende

Studien hade som syfte att undersöka och jämföra synen på aktiviteter för äldre bland verksamhetschef, personal och brukare på ett särskilt boende. En verksamhetschef, två personal samt tre brukare deltog som informanter i denna kvalitativa studie bestående av intervjuer. Dessa intervjuer visade att synen på aktiviteter är generellt positiv. Samtliga informanter uppgav aktivitetens positiva effekter, till exempel ett ökat välbefinnande för den äldre. Detta indikerar en korrelation mellan resultaten och aktivitetsteorin, vilken tyder på att aktiviteter är en viktig komponent i den äldres välbefinnande. När informanterna blev tillfrågade vilka möjligheter och hinder som fanns angående brukarnas deltagande i aktiviteter angavs ekonomi och sjukdom, både direkt och indirekt, som hinder av samtliga informanter. Vi tolkar dessa ekonomiska aspekter genom att använda oss av ett HR- samt new public management-perspektiv. Den största möjligheten som de alla uppgav var personalen; om de ansågs engagerade till aktiviteter, blev också de äldre det.

Nyckelord: aktiviteter, äldre, välbefinnande, särskilt boende, aktivitetsteori, HR-perspektiv, new public management

Förord

Vi vill börja med att tacka informanterna som så snällt ställde upp och deltog i studien - utan er hade det inte gått! Vi önskar även tacka vår handledare Pinar Aslan som har kommit med behövlig konstruktiv kritik och tagit sig tid för oss. Ett sista tack till våra närstående som varit ett stort stöd och stått ut med oss under skrivandets process. Vi som författare har i samma utsträckning deltagit i att genomföra och skriva samtliga delar av uppsatsen och tar tillsammans fullt ansvar för allt som har skrivits i denna C-uppsats.

Uppsala, maj 2019.

Emma Jansson och Emina Telo

Innehållsförteckning

1 INLEDNING	1
1.1 RELEVANS FÖR SOCIALT ARBETE	2
1.2 SYFTE & FRÅGESTÄLLNING	2
1.3 BEGREPPSFÖRKLARING	3
1.3.1 ÄLDRE BRUKARE	3
1.3.2 SÄRSKILT BOENDE	3
1.3.3 ÄLDREOMSORG	3
1.4 UPPSATSENS DISPOSITION	3
2 BAKGRUND OCH TIDIGARE FORSKNING	5
2.1 RÄTTEN TILL SÄRSKILT BOENDE ENLIGT SOCIALTJÄNSTLAGEN	5
2.2 SÄRSKILT BOENDE FÖR ÄLDRE	6
2.2.1 VÄLFÄRDSPOLITISK UTVECKLING	6
2.2.2 AKTIVITETER FÖR ÄLDRE PÅ SÄRSKILDA BOENDEN	7
2.2.3 PERSONALENS ROLL I FRÄMJANDET AV AKTIVITETER PÅ SÄRSKILT BOENDE FÖR ÄLDRE	9
2.3 AKTIVITETER FÖR ÄLDRE	10
2.3.1 AKTIVITETERS BETYDELSE	10
2.3.2 ÄLDRES SYN PÅ AKTIVITETER	11
2.4 SAMMANFATTNING	11
3 TEORI	13
3.1 AKTIVITETSTEORIN	13
3.1.1 AKTIVITETER	13
3.1.3 BETYDELSEN AV AKTIVITETER FÖR VÄLBEFINNANDE	14
3.1.4 KRITIK MOT AKTIVITETSTEORIN	15
3.2 HR-PERSPEKTIVET	15
4 METOD	18
4.1 FORSKNINGSDSIGN	18
4.2 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	18
4.2.1 URVAL AV LITTERATUR	18
4.2.2 URVAL INFÖR INTERVJU	19
4.2.3 BESKRIVNING AV STUDIENS GENOMFÖRANDE	19
4.3 PRESENTATION AV FORSKNINGSKONTEXT OCH INFORMANTER	20
4.4 DATAINSAMLING	21
4.5 ANALYSPROCESSEN	22
4.6 UPPSATSENS TROVÄRDIGHET	23
4.6.1 RELIABILITET	23
4.6.2 VALIDITET	24
4.6.3 GENERALISERBARHET	24
4.7 ETISKA STÄLLNINGSTAGANDEN	25
5 RESULTAT OCH ANALYS	27
5.1 INFORMANTERNAS DEFINITION AV AKTIV OCH AKTIVITETER	27
5.2 ATTITYDER TILL AKTIVITETER OCH DESS INFLUENS PÅ VÄLBEFINNANDET	28
5.3 RESONEMANG KRING MÖJLIGHETER OCH HINDER TILL DELTAGANDE I AKTIVITETER	31
5.3.1 CHEFENS RESONEMANG KRING MÖJLIGHETER OCH HINDER TILL DELTAGANDE I AKTIVITETER	32

5.3.2 PERSONALENS RESONEMANG KRING MÖJLIGHETER OCH HINDER TILL DELTAGANDE I AKTIVITETER	35
5.3.3 BRUKARNAS RESONEMANG KRING MÖJLIGHETER OCH HINDER TILL DELTAGANDE I AKTIVITETER	37
6 DISKUSSION	41
6.1 SAMMANFATTNING AV RESULTAT OCH ANALYS	41
6.2 RESULTATDISKUSSION	41
6.3 METODDISKUSSION	43
6.4 FÖRSLAG PÅ VIDARE FORSKNING	44
REFERENSLISTA	45
BILAGA 1 - INFORMATIONSBREV	
BILAGA 2 - SAMTYCKE	
BILAGA 3 - INTERVJUGUIDE	

1 Inledning

Att vara fortsatt aktiv under ålderdomen och ha ett socialt liv anses gynnsamt, då livskvaliteten för individen höjs och de hälsofrämjande effekterna är påtagliga (Jönson & Harnett, 2015; Andersson & Öberg, 2012). Med åldern kommer däremot förändringar; fysiska, psykiska eller sociala. Att fortsätta i samma spår som tidigare blir svårare. Individen tvingas förhålla sig till dessa förändringar och kompromissa med den egna åldern. Detta kompromissande förhållningssätt är ett verktyg av betydelse för att behålla en god livskvalitet, även när de personliga och omgivande möjligheterna sviktar (Oris, Ludwig, Ribapierre, Joye & Spini, 2009; Nygren & Lundman, 2014).

Människor i dag blir allt äldre vilket påvisas av befolkningens medellivslängd (SCB, 2019). Denna har ökat från 55 år till 80 år i Sverige under det senaste seklet (Statens folkhälsoinstitut, 2012). Att vi blir äldre innebär en ökad belastning för det svenska välfärdssystemet (Nilsson & Nilsson, 2009). Behovet av omsorg är större hos äldre och i takt med att människor lever längre kommer omsorgsbehovet öka. Omsorgen måste anpassa sig till att möta dessa behov. En förutsättning för att möta behoven är förståelsen för förändringen. Individen kommer troligtvis att bo kvar längre på exempelvis särskilda boenden än vad som tidigare varit normalt samt ha ett större omvårdnadsbehov (Socialstyrelsen, 2018).

Äldre brukare på särskilt boende har rätt till en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra (5 kap. 4§ Socialtjänstlagen, 2001:453). En fortsatt normal vardag bör eftersträvas för att uppnå ett gott åldrande (Havighurst, 1961) – äldreomsorgens uppdrag är att verka för att se till individen och vad den mår bra av för att välbefinnande ska uppnås (Socialstyrelsen, 2012). Tidigare forskning visar på att meningsfulla aktiviteter främjar välbefinnandet då deltagandet bidrar till ökad lycka, förbättrad hälsa och social samvaro (Harnett, 2018). Aktiva äldre ses löpa mindre risk för allvarliga sjukdomar såsom Alzheimers och annan demens. Vidare går det att urskilja att bristande deltagande kan leda till isolering och ensamhet. Harnett (2018) skildrar en bild där äldre framstår ensamma utan specifika sysselsättningar. Det framkommer att aktiviteter ofta bortprioriteras på särskilda boenden på grund av tidsbrist och ökad arbetsbörda (Kjøs & Havig, 2015). Grundläggande arbetsuppgifter

blir därmed enligt personal viktigare att utföra. Forskning föreslår vidare att särskilda boenden bör fokusera på att erbjuda aktiviteter som är anpassade efter personliga behov och önskemål (Alftberg, 2011; Harnett, 2018; Drageset, Haugan & Tranvåg, 2017; Kjøe & Havig, 2015; Lindwall, 2010; Ouden et al., 2017; Palacois-Cena et al., 2016). Det måste möjliggöras för aktiviteter genom att se över personalens arbetsbörda och prioriteringar samt avsätta tid specifikt för aktiviteter (ibid.).

1.1 Relevans för socialt arbete

Äldre är en målgrupp för det sociala arbetet och därför relevant. Denna målgrupp växer sig även större; 2014 utgjorde individer över 65 års ålder hela 20 procent av befolkningen (Jönson & Harnett, 2015). Därför har äldre frågor nu blivit ett ännu viktigare inslag inom socialt arbete (Sauer, 2007). Socialarbetare kan komma att beröras av denna målgrupp och dess rättigheter som Socialtjänstlagen (2001:453) fastslår. Därmed vill vi bidra med kunskap som kan nyttjas av äldreomsorgen: både på utförarsidan (verksamhetschef och personal på särskilt boende) men även av berörda myndighetsrepresentanter (exempelvis biståndshandläggare). Denna ökade kunskap kan i sin tur även gynna brukaren på så vis att socialarbetare får större insikt i aktivitetens betydelse för den äldre brukaren.

1.2 Syfte & frågeställning

Syftet med studien är att få en fördjupad insikt i aktiviteter för äldre på särskilt boende och jämföra upplevelserna av dessa utifrån verksamhetschef, personal och brukare.

De frågeställningar som studien ämnar besvara är:

- På vilket sätt definierar verksamhetschef, personal och brukare på särskilt boende aktiviteter?
- Hur ser verksamhetschef, personal och brukare på särskilt boende äldres deltagande i aktiviteter?
- Hur resonerar verksamhetschef, personal och brukare kring möjligheter respektive hinder för äldre att delta i aktiviteter på boendet?

1.3 Begreppsförklaring

Nedan följer en förklaring av de begrepp som användes genomgående i uppsatsen. Det finns flera definitioner, men dessa är våra egna tolkningar och definitioner.

1.3.1 Äldre brukare

Personer som blir föremål för insatser inom ramarna för socialt arbete har betecknats på olika sätt, till exempel brukare, klient, kund och enskild. Vi valde att använda benämningen *brukare* i denna uppsats, med vilken vi syftade på de äldre individer som bor på särskilt boende. En generell förklaring av brukare är den som är aktuell för socialtjänsten och berättigad bistånd (Socialstyrelsen, u.å.). Kriteriet äldre uppfylls vid 65 års ålder (jfr. Jönson & Harnett).

1.3.2 Särskilt boende

Särskilt boende är en rättighet som regleras i socialtjänstlagen (Socialstyrelsen, u.å.). Det är ett boende som tillhandahåller insatser i form av vård och omsorg för individer med behov av stöd. Äldreboende, korttidsboende samt vård- och omsorgsboenden är exempel på olika särskilda boenden.

1.3.3 Äldreomsorg

Äldreomsorgen tillhandahåller bostad, vård eller annan service till äldre brukare (Äldreomsorg, u.å.).

1.4 Uppsatsens disposition

Detta stycke ämnar beskriva hur uppsatsen är dispositionerad. Första avsnittet består av en inledning till studien. Här presenteras inledningsvis ämnet som studeras samt dess relevans för socialt arbete. Det omfattar även syfte, frågeställningar och en begreppsförklaring. Andra avsnittet beskriver bakgrund och tidigare forskning utifrån ett organisatoriskt perspektiv samt ett brukarperspektiv. Tredje avsnittet ämnar beskriva det teoretiska ramverk som ligger till grund för arbetet: aktivitetsteorin och HR-perspektivet. I det fjärde avsnittet presenteras vår metod, här utvecklas ytterligare gällande exempelvis studiens forskningsdesign, genomförande och etiska ställningstaganden. I femte avsnittet följer studiens resultat och analys utifrån tidigare forskning samt valda teoretiska perspektiv. Avslutningsvis i sjätte avsnittet förs en

diskussion gällande studiens resultat och metod, även ett förslag till tidigare forskning ges. Efter detta avsnitt återfinns referenslista och bilagor (informationsbrev, samtycke och intervjuguider).

2 Bakgrund och tidigare forskning

I detta avsnitt följer en bakgrund och presentation av tidigare forskning som ämnar bidra med en förförståelse till ämnet som lyfts i denna studie. Inledningsvis presenteras socialtjänstlagens femte kapitel, då denna lag utgör en grund för rätten till särskilt boende. Därefter presenteras tidigare forskning utifrån två underrubriker: särskilt boende för äldre samt aktiviteter för äldre. Rubriken "särskilt boende för äldre" ämnar ge en överskådlig organisatorisk förståelse. "Aktiviteter för äldre" däremot utgår från ett brukarperspektiv - där den äldres upplevelser av aktiviteter presenteras.

2.1 Rätten till särskilt boende enligt socialtjänstlagen

Då vi ämnar studera äldre är socialtjänstlagens (2001:453) femte kapitel av särskild relevans för denna studie. Detta kapitel behandlar särskilda bestämmelser för olika grupper, en av dessa grupper är äldre individer. Lagen fastslår följande rätt:

4 § Socialtjänstens omsorg om äldre ska inriktas på att äldre personer får leva ett värdigt liv och känna välbefinnande (värdegrund).

Socialnämnden ska verka för att äldre människor får möjlighet att leva och bo självständigt under trygga förhållanden och ha en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra. (*Lag 2001:453*).

För äldre i behov av särskilt stöd, är kommunen skyldig att inrätta särskilda boendeformer för service och omvårdnad (5 kap., 5 §, socialtjänstlagen, 2001:453). Möjligheten till särskilt boende beviljas som bistånd enligt socialtjänstlagen. Den individ vars behov inte längre kan tillgodoses i det egna hemmet eller behöver tillsyn/omvårdnad dygnet runt blir beviljad (ibid.). Vid bifall av särskilt boende bör väntetiderna hållas nere, då väntan har påvisats skapa negativa konsekvenser för den äldres hälsa (Socialstyrelsen, 2018). Socialstyrelsen (2018) uppger emellertid att allt fler kommuner än tidigare ser ett underskott på särskilda boendeformer för äldre vilket resulterar i längre väntetider.

2.2 Särskilt boende för äldre

2.2.1 Valfärdspolitisk utveckling

År 1992 skedde en av de största organisationsförändringarna i modern tid - ädelreformen (Thorslund, 2002). Denna reform innebar att socialtjänsten övertog det samlade ansvaret för samtlig vård och omsorg av äldre (akutsjukvård och annan läkarvård exkluderad). Detta innebar att cirka 55 000 individer tvingades byta arbetsgivare - från landsting till kommun. Förhoppningen bakom ädelreformen var bland annat ekonomisk effektivisering. Samordnandet av resurserna under en huvudman ämnade bidra till en bättre översikt över vårdkedjan och dess aktörer. Den äldre skulle till exempel fortsättningsvis inte stanna på sjukhus längre än nödvändigt (ibid.).

Ädelreformen skedde i takt med att idéerna om new public management (NPM) växte sig starkare. NPM är ett begrepp som kom att utvecklas under 1980-talet ur den kritik som framkom mot det tidigare sättet att styra offentliga organisationer (Svedberg, 2012; Thylefors, 2016). Det tidigare styrande sättet gav inte svar på hur resurser skulle hanteras på ett effektivt sätt. NPM blev samlingsordet för de nya idéerna om styrning och strategierna detta innebar. Strategierna lånades från bland annat agentteorin som menar att varje individ agerar utifrån det som gynnar en själv mest (ibid.).

NPM strävar efter att kommunala verksamheter ska efterlikna privata aktörer ytterligare samt följa marknaden i högre grad (Svedberg, 2012; Thylefors, 2016). Målet är att skapa konkurrens mellan samtliga aktörer där allt ska gå att mäta. Mätbarheten i sig medför även ett ökat behov av dokumentation i arbetet. Följderna av NPM är effektiviseringen av resurser, inklusive ekonomiska sådana. Särskilt inom de kommunala verksamheterna blev kontrollen av ekonomin viktig, de ekonomiska resurser som finns att tillgå ska redovisas och aktsamt nyttjas. Numera finns inslag av detta synsätt i styrningen av samtliga välfärdsstatliga organisationer i Sverige (ibid.).

Äldreomsorgen är ett tydligt exempel där maktutövning i form av fördelning av resurser utmärker sig (Lundström & Sunesson, 2006). Starka politiska förväntningar om ökad effektivitet råder (ibid.). Allt fler kommunala och statliga verksamheter läggs över på privata aktörer. En bakomliggande faktor till denna trend är effekten av NPM: stramare budgetar och kostnadsbesparingar. Överlämningen till privata aktörer skapar konkurrens

och ger därmed möjlighet till mer kostnadseffektiva verksamheter. Bergman, Johansson, Lundberg och Spagnolo (2016) drar slutsatsen i sin studie att övergång till privat och konkurrenskraftiga aktörer inom äldreomsorgen medför bättre kvalitet. De menar också att det finns ett samband mellan privatiseringen av äldreomsorgens verksamheter och minskade kostnader - kostnad per brukare har minskat jämfört mot tidigare (ibid.).

Den svenska välfärdspolitiken stödjer i dag den äldre så långt det är möjligt, till ett fortsatt liv i det egna hemmet (Alftberg et al., 2018; Arrieta et al., 2018). Det bidrar till att de äldsta och sjukaste flyttar in på särskilda boenden. De som flyttar in kännetecknas av bland annat sjukdomar, funktionsnedsättningar samt av en låg fysisk aktivitetsförmåga. Vistelsen på boendet är i genomsnitt sex till nio månader lång innan döden inträffar, en tidsram som minskat under de senaste åren (ibid.).

2.2.2 Aktiviteter för äldre på särskilda boenden

Det aktivitetsteoretiska synsättet dominerar inom svenska äldreomsorgen (Träff, Cedersund & Abramsson, 2018). Utöver brukarens omvårdnadsbehov, ska andra skyldigheter upprätthållas; såsom arrangerandet av aktiviteter. Verkställandet av aktiviteter är dock komplext på grund av mångfalden bland brukarna. Palacios-Cena et al. (2016) beskriver att aktiviteter betydelse är personligt signifikanta och upplevelsen av dessa bestäms av individens intressen. Målsättningen bör därför vara ett erbjudande av underhållande aktiviteter, vilka anses bidra till ett känslomässigt välbefinnande eller fysiskt främjande (Palacios-Centa et al., 2016). Detta kan möjliggöras genom utvecklandet av aktivitetsscheman på särskilda boenden. Dessa bör vara baserade på brukarnas egna preferenser, behov och förmågor (ibid.).

Kjøe och Havig (2015) uttrycker att kvaliteten inom äldreomsorgen traditionellt delas mellan vårdkvalitet och livskvalitet. Vårdkvalitet omfattar kliniska resultat, exempelvis förekomsten av trycksår, viktminskning och katetrar. Livskvaliteten omfattar däremot brukarnas välbefinnande och möjlighet till val, självbestämmande, integritet och meningsfulla sociala och fysiska aktiviteter. Ur ett historiskt perspektiv har vårdkvalitet eftersträvat och prioriterats över livskvalitet på särskilda boenden (ibid.). De senaste åren har, som tidigare nämnts, funktionsnivån hos de äldre blivit betydligt lägre till följd av senare inflytt till särskilda boenden. Detta kan medföra två konsekvenser menar Kjøe

och Havig (2015). Å ena sidan kan det innebära att brukarna erbjuds färre aktiviteter, då låg funktionsnivå gör dem mindre kapabla och motiverade till deltagandet i aktiviteter. Å andra sidan medför lägre funktionsnivåer en ökad arbetsbelastning, med ökat fokus på daglig omvårdnad och medicinsk behandling. Detta på bekostnad av aktiviteterna. Personal som utsätts för hög arbetsbelastning måste prioritera de grundläggande arbetsuppgifterna i takt med att belastningen ökar (ibid.).

Trinks, Hägglin, Nordvall, Rothenberg och Wijk (2018) yttrar att den äldre befolkningen i dag är mer aktiv och hälsosam än tidigare. Mouton et al. (2017) beskriver däremot att majoriteten av brukarna på särskilda boenden är fysiskt inaktiva. Aktivitetsnivåerna på boendena är ofta mycket lägre än rekommenderade nivåer; vilka bland annat förespråkar minst 3000 steg per dag. I stället menar Mouton et al. (2017) att brukarna spenderar sin tid genom att sova, titta på tv eller inte göra något alls (ibid.). Ouden et al. (2017) belyser att vårdpersonalen spelar en nyckelroll i uppmuntrandet till dagliga aktiviteter - brukarnas beteende ses korrelera till personalens. Personalen kan agera olika i relation till brukarens aktiviteter. Antingen kan personal ge instruktioner stegvis – eller välja att ta över och göra det individen skulle kunna utföra självständigt om tid gavs (ibid.).

Drageset, Haugan och Tranvågs (2017) studie gällande viktiga aspekter som främjar mening och syfte i livet utifrån brukare på särskilda boenden, visar att aktiviteter bidrar till meningsfullhet och syfte i livet för brukarna. Ofta spenderar brukare sin tid ensamma, utan någon särskild sysselsättning. Möjligheten till socialisering och interaktion med andra är ofta uppskattad och uppmuntrar därför till en känsla av samhörighet. Däremot lyfts en avsaknad i erbjudandet av meningsfulla aktiviteter som speglar enskilda individers preferenser (ibid.). Drageset, Haugan och Tranvågs (2017) föreslår därför i sin studie att personal på särskilda boenden bör införskaffa kunskap om personliga preferenser och därefter individualisera aktiviteterna. Genom att erbjuda ett urval av personligt betydelsefulla aktiviteter menar författarna att livskvaliteten förbättras ytterligare - något de ser bör prioriteras (ibid.).

Träff, Cedersund & Abramsson (2018) beskriver i sin studie om fysiska aktiviteter på särskilda boenden en motsättning som förekommer. Motsättningen grundas i att personal lyfter äldres önskemål om i detta fall fysiska aktiviteter och hur det tas hänsyn till dessa dagligen. Motsättningen visar sig då andra uppgifter regelbundet prioriteras

över önskade aktiviteter. Vidare menar ovan nämnda författare att det på boenden där individuella önskemål inte kan tillgodoses, skapas en acceptans bland brukarna då personalen har andra uppgifter att utföra. De lyfter även att boenden med aktivitetspersonal har större chans att erbjuda regelbundna aktiviteter, medan det på andra boenden framstår vanligare att aktiviteterna bortprioriteras i brist på resurser (ibid.)

2.2.3 Personalens roll i främjandet av aktiviteter på särskilt boende för äldre

Arbetet inom vården klassas som psykiskt tungt och stressfullt (Josefsson, Åling & Östin, 2011). Ädelreformen och NPM skapade personalminskningar och ökad arbetsbelastning. Nya krav på kompetens inom personalgruppen växte fram till följd av förfrågan om effektivisering (ibid.).

Forskningen lyfter att personal inom äldreomsorgen skildrar en känsla av frustration och underskattning (Josefsson, Åling & Östin, 2011). När de beskriver sitt arbete nämns främst stimulans och ansträngning, men att ansträngningen väger över. Personal upplever att de valt rätt karriär, de ser det däremot inte som en livslång karriär på grund av de stora kraven i arbetet. Tidspressen upplevs vara det största hindret och faktorn för missnöje vilket i sin tur leder till stress och ohälsa bland personal. Omsorgspersonal bör ha tillräcklig tid för att utföra sina arbetsuppgifter samt adekvat utbildning. Att få uppleva sitt arbete meningsfullt är av vikt för en långsiktig anställning utan arbetsrelaterade sjukdomar. Viktiga faktorer för ett bra arbete är deltagande, kontroll och inflytande på arbetsplatsen - personalen ska ha möjlighet att uttrycka sina åsikter och bli hörda (ibid.).

Personal på särskilda boenden är i största del utbildade undersköterskor med gymnasial utbildning (Alftberg et al., 2018). Alftberg et al. (2018) samt Kjøs och Havig (2015) lyfter att personal ofta inte har kompetens gällande aktiviteter. De menar att undersköterskorna måste få stöd för att främja sin förståelse för meningsfullhet och välbefinnande som viktiga fenomen för livskvalitet. Det anses vara grundläggande med en sådan förståelse för att kunna arbeta med äldre och främja deras välbefinnande. Verksamhetschefer anses ansvara för att personal prioriterar personligt värdefulla

aktiviteter, då de annars åsidosätts för att fokusera på grundläggande arbetsuppgifter (Alftberg et al., 2018; Drageset, Haugan & Tranvåg, 2017; Kjøs & Havig, 2015).

I en studie där personal på särskilt boende observeras (Ouden et al., 2017) framkommer att personal har en viktig roll för att öka aktivitetsnivån hos brukarna. Särskilda boenden är ett område med höga krav och begränsad personaltillgång. Personalen har olika uppgifter, såsom direkt och indirekt vård, praktiska omvårdnadsuppgifter, administration och kommunikation. Mellan dessa uppgifter förväntas de växla snabbt och Ouden et al. (2017) lyfter att "multitasking" är en del av jobbet då arbetsbördan är hög. Studien visar att personal ofta tar över dagliga aktiviteter från brukaren i stället för att låta hen utföra det med hjälp av stöd. Nämnade orsaker till att aktiviteterna tas över inkluderar tidspress, förväntningar och brist på kunskap. Följderna av upplevd tidsbrist anges vara att personalen inte upplever sig ha tid att prata med eller lyssna på brukarna. I studien lyfter personal själva det faktum att förändring är nödvändig. Samtidigt menar personalen att det kan bli svårt och ta lång tid att förändra det beteende som föreligger, då de menar att det först behöver tillföras fler arbetstimmar (Ouden et al., 2017).

2.3 Aktiviteter för äldre

Nedan presenteras forskning gällande aktiviteter för äldre, vilken betydelse aktiviteter har samt hur de upplevs av äldre brukare på särskilda boenden.

2.3.1 Aktiviteters betydelse

Åldrandets process medför nedsättningar i fysisk och kognitiv förmåga. Övergripande funktioner går förlorade och individen behöver allt mer hjälp och stöd i vardagen (Arrieta et al., 2018). Tidigare forskning om aktiviteter på särskilda boenden har i stor utsträckning fokuserat på vilka aktiviteter som är aktuella samt de resultat de ger med avseende på förbättrad hälsa och upplevt välbefinnande. De vanligaste aktiviteterna på särskilda boenden anges vara bland annat bingo, broderi och tv-tittande (Harnett, 2018). Forskningen betonar vikten av att individualisera aktiviteter för att på så sätt erbjuda meningsfulla aktiviteter som främjar välbefinnandet (Harnett, 2018; Kjøs & Havig, 2015; Ouden et al., 2017). Forskningen har kunnat påvisa att aktiviteter har en koppling till ökad lycka, förbättrad hälsa och välbefinnande (Harnett, 2018). Brist på aktiviteter kan däremot leda till tristess, störande beteende, bristande förtroende, isolering och ensamhet. Studier visar att brukare på särskilt boende spenderar mindre än

13% av sin tid på meningsfulla aktiviteter. Under resterande tid skildras de vara uttråkade och ensamma. De äldre tenderar hitta mening i aktiviteter som tillgodoser sociala och psykologiska behov, personal å andra sidan tenderar att ge betydelse för aktiviteter som främjar fysiska förmågor (Palacois-Cena et al., 2016).

2.3.2 Äldres syn på aktiviteter

Forskningen lyfter att äldre brukare på särskilda boenden har en positiv syn på aktiviteter. Meningsfullhet och gemenskap påpekas av äldre vara viktiga effekter av deltagandet i aktiviteter (Drageset, Haugan & Tranvåg, 2017). Alftberg (2011) belyser i sin studie den normativa föreställningen om att den äldre individen skall vara aktiv. Att inte vara aktiv anses av samhället oacceptabelt sett utifrån individens samt samhällsekonomin bästa. Äldre som anses ha ett bristande deltagande i fysiska aktiviteter löper större risk för att drabbas av exempelvis Alzheimers (Lindwall, 2010). Detta kan medföra en belastning för samhällsekonomin i form av vård- och omsorgskostnader (Alftberg, 2011; Lindwall 2010). Äldre deltagare i Alftbergs (2011) studie påtalar också att de existerande normerna inte går att ignorera. Normerna tvingar individen till att på något sätt förhålla sig till dessa. Deltagarna påtalar exempelvis medvetenhet om promenaders hälsofrämjande effekter och att de bör promenera mer, men förklarar fåtaliga promenader med orsaker de inte anser sig ha någon kontroll över - såsom väder (ibid).

Moschny, Platen, Klaatzen-Mielke, Trampisch och Hinrichs (2011) menar att de tre mest omtalade orsakerna bland äldre till bristande aktiviteter är dålig hälsa, brist på sällskap och intresse. Äldre kvinnor tenderar oftare diskutera psykologiska och fysiologiska barriärer, såsom de egna förmågorna men även smärta och rädsla för smärta. Män däremot uppger bristande motivation som primär barriär till deltagande i aktiviteter. Faktorer som ses förknippade till att äldre inte är aktiva är lägre utbildning, lågt självförtroende och ålder (ibid).

2.4 Sammanfattning

Sammanfattningsvis finns en stor mängd litteratur om äldre och deras aktiviteter. Något som återfanns genom litteraturen var de olika aktiviteternas effekt på den äldre brukaren – detta förespråkades i samtliga artiklar vilket tyder på att aktivitetsteorin inte endast är utbredd i Sverige (jfr. Träff, Cedersund & Abramsson, 2018). Forskningen visade

emellertid att deltagandet i aktiviteter kan leda till ett upplevt välbefinnande genom att bland annat bryta social isolering (Harnett, 2018). Vikten av att individualisera aktiviteterna framkommer tydligt (Drageset, Haugan & Tranvåg, 2017). En individuellt anpassad tillgång till aktiviteter kräver dock resurser, något som beskrivs svårt på grund av den ökade arbetsbelastning som råder på särskilda boenden i dagsläget (Kjøs & Havig, 2015). Personalen på särskilda boenden påverkar den äldre brukaren i hög utsträckning (Ouden et al., 2017). Är de positiva blir även brukaren det (ibid.). Det åligger dock inte endast personalen själv att inta en positiv attityd, det gäller även chefen (Alftberg et al., 2018; Drageset, Haugan & Tranvåg, 2017; Kjøs & Havig, 2015). I diskussionen av vårt resultat jämför vi våra resultat med det som framkommit under detta avsnitt.

3 Teori

Detta avsnitt ämnar beskriva de olika teorier och begrepp som har använts i analysen av denna studie. De teorier och begrepp som kommer beskrivas är aktivitetsteorin, välbefinnande samt HR-perspektivet.

3.1 Aktivitetsteorin

3.1.1 Aktiviteter

I denna uppsats ämnar vi använda oss av aktivitetsteorin i analysen av vårt datamaterial. Eftersom aktiviteter utgör fokus för aktivitetsteorin börjar vi med att förklara definitionen på begreppet aktivitet. Vi fann två definitioner hos Fänge och Carlsson (2010) respektive Sjölund (2012). Fänge och Carlsson (2010) ger en överskådlig förklaring, de menar att aktiviteter är “en persons utförande av en uppgift eller en handling” (Fänge & Carlsson, 2010, s. 106-107). Aktiviteterna medför sysselsättning och tidsfördriv som är nödvändiga för individens utveckling och bibehållande av hälsa. Varje individ har olika uppfattningar om vilka aktiviteter som är meningsfulla och av betydelse (ibid.). Sjölund (2012) är mer detaljerad i beskrivningen av aktiviteter, genom att ge flertalet exempel. Hon skildrar exempelvis bilkörning, dans, shopping och storstädning som aktiviteter. Aktiviteterna kan därmed vara alldagliga sysslor i hemmet, men även utövande av idrott som en form av fysisk aktivitet (ibid.). Dessa definitioner möjliggjorde en jämförelse mellan dem och informanternas skildring i analysen.

3.1.2. Betydelsen av aktiviteter för äldre

Aktivitetsteorin berör den äldre individen och betydelsen av att få fortsatt möjlighet att leva vidare som innan pensionen (Jönson & Harnett, 2015; Samuelsson, 2000; Tornstam, 2018). Att vara fortsatt aktiv bidrar till ett välbefinnande både fysiskt och psykiskt. Åldern är det som avgör hur mycket aktiviteter individen behöver. Individen som precis gått i pension kan eventuellt behöva mer aktiviteter än den som varit pensionär i tjugo år. Å andra sidan är varje individ unik och tron om att samtliga individer tycker om motion och aktiviteter är därför orimlig. Aktivitetsteorin talar dock inte enbart om fysiska aktiviteter, utan även sociala. Att hålla fortsatt kontakt med

anhöriga och vänner är något som bidrar till individens välbefinnande (Jönson & Harnett, 2015; Samuelsson, 2000; Tornstam, 2018).

Denna teori har dominerat inom svenska äldreomsorgen sedan 1940-talet (Jönson & Harnett, 2015). Det är inom aktivitetsteorin som begreppet “det goda åldrandet” återfinns. Det goda åldrandet bygger på fyra kriterier vilka ska uppfyllas för att individen ska anses ha en god ålderdom. Första kriteriet bygger på individens möjlighet att leva på det sätt de i samma ålder anser vara eftersträvansvärt. Jönsson och Harnett (2015) beskriver detta likt att det eftersträvansvärda är “en livsstil som är socialt önskvärd inom åldersgruppen” (Jönsson & Harnett, 2015, s. 43). Andra kriteriet behandlar möjligheten att leva samma liv i största möjliga mån likt det innan pensionen. Det tredje betonar vikten av att individen ska uppskatta och trivas med de aktiviteter och intressen denne har. Slutligen klagör det fjärde kriteriet individens tillfredsställelse av livet i helhet (ibid.). Den aktivitetsinriktade teorin har varit behjälplig i följandet av äldreomsorgen under tid och plats. Med detta menas att äldreomsorgen ibland förvarat individer, i stället för att uppmuntrat dem till ett aktivt deltagande i livet (ibid.).

Aktivitetsteorin har utgjort ett användbart analytiskt verktyg som vi har använt oss av i analysen av studiens resultat. Det har använts för att belysa samband mellan informanternas reflektioner och aktivitetsteorin. Exempelvis har begreppet det goda åldrandet möjliggjort en tolkning av brukarnas resonemang gällande deras situation i livet och vad aktiviteter bidragit till enligt dem.

3.1.3 Betydelsen av aktiviteter för välbefinnande

Något aktivitetsteorin tar upp är aktivitetens goda effekter. Välbefinnande är en av dessa. Välbefinnande och meningsfullhet nämns vidare eftersträvansvärt i både lag och socialstyrelsens riktlinjer (5 kap., 4 § Socialtjänstlagen (2001:453); Socialstyrelsen, 2012). I en nationell värdegrund för äldreomsorgen som antogs år 2011 ges en definition av välbefinnande.

Välbefinnande tar sikte på den subjektivt upplevda känslan av välbefinnande. Vad som gör att människor upplever välbefinnande är individuellt. Med välbefinnande avses i detta sammanhang upplevelsen av den egna livssituationen. Att känna sammanhang och mening hela livet, ha tillgång till familj och nära vänner, en god hälsa och känna

trygghet i tillvaron kan utgöra en allmän beskrivning av välbefinnande. Livet utformas dock olika för människor. (Prop. 2009/2010:116, s. 27).

Meningsfullhet är ytterligare en del i välbefinnandet, då det är av vikt att den äldre känner meningsfullhet i tillvaron. Omsorgen ska skapa förutsättningar för sådant individen anser ge livsglädje och en känsla av sammanhang, genom att bidra till att skapa olika former av samhörighet. Aktiviteter är en medverkande kraft för meningsfullhet. Omsorgspersonal stödjer den äldre i att till exempel upprätthålla kontakter och gemenskap, samt erbjuder möjligheten till aktiviteter såsom promenader uppmuntras i propositionen (prop. 2009/2010:116).

Begreppet välbefinnande fann vi kopplat till aktivitetsteorin, dessa menar att aktiviteter leder till välbefinnande (jfr. Samuelson, 2000). Detta är också något våra informanter uttrycker i intervjuerna, varpå vi valde att ha med begreppet i detta avsnitt. Det är dock inte bara aktivitetsteorin och informanterna som uttalar sig om detta, även ovan proposition menar att de två variablerna välbefinnande och aktivitet hör ihop (jfr. prop. 2009/2010:116).

3.1.4 Kritik mot aktivitetsteorin

Aktivitetsteorin har kritiserats för dess antagande om att individen önskar fortsätta leva som i tidigare livsskede även under ålderdomen (Jönson & Harnett, 2015; Samuelsson, 2000). Den individ som inte har fortsatt samma livsstil på grund av ålder, bristande ork och sjukdom kan i stället bli stigmatiserad. Detta på grund av att aktivitetsteorin inte tar hänsyn till dessa faktorer. Samuelsson (2000) menar å ena sidan att ett flertal studier visar att individer som haft ett aktivt liv haft en längtan till att få koppla av under ålderdomen. Å andra sidan lyfts att om individen varit passiv tidigare i sitt liv är den troligen det även under ålderdomen och vice versa (ibid.). Främst har kritik riktats mot att aktivitetsteorin inte beaktar individuella skillnader gällande aktivitetsbehovet hos den äldre (ibid).

3.2 HR-perspektivet

HR-perspektivet fokuserar på förhållandet mellan individen och organisationen, då dessa har ett komplext ömsesidigt behov av varandra för att fungera (Bolman & Deal,

2015). Organisationerna har uppstått för individens behov. De behövs av ekonomiska skäl men även för en inre tillfredsställelse i form av personlig utveckling. Individen är en resurs för organisationen genom sina varierande färdigheter, egenskaper och inställningar. Komplexiteten i relationen sinsemellan grundas i att individens färdigheter, egenskaper och inställningar också kan hindra organisationen från utveckling och framgång. Har individen en inkompetens eller destruktiv syn på arbetet riskerar det skada organisationen genom till exempel dåligt kundbemötande (ibid.).

Personal anses vara organisationens viktigaste resurs inom HR-perspektivet (Bolman & Deal, 2015; Lindmark & Örnevik, 2011; Wolvén, 2000). Detta medför ett ansvar för organisationen att lägga ner resurser i form av tid och pengar till att motivera och engagera personalen till ett gott arbete. Tre drivkrafter för att skapa motivation är autonomi, skicklighet och syfte. Autonomi då individen vill styra sitt arbete och få ett större ansvar, skicklighet då individen vill utvecklas i det egna arbetet och syfte för att känna tillfredsställelse över den egna prestationen i arbetet. Engagemang kan skapas genom kompetens och om organisationen investerar i personalens kompetensutveckling bidrar det till personalens tillfredsställelse. Detta kan resultera i högre presterande personal och ett förbättrat bemötande gentemot kunderna. Det förbättrade bemötandet ses skapa belåtenhet bland kunderna (ibid.).

HR-perspektivet rymmer en teori om X och Y. Denna utgår från att chefens antaganden om den egna personalgruppen förverkligas (Bolman & Deal, 2015). Teori X beskriver chefens antagande om att personalgruppen exempelvis är arbetsskygg och omotiverad. Det finns två olika varianter av teori X. Den hårda varianten innebär en kontrollerande och bestraffande ledarstil, denna variant leder till missnöje och lågeffektiv personal med bristande motivation och engagemang. Den mjukare varianten innebär konflikträdsla från chefens sida på grund av viljan att vara omtyckt. Denna variant påstås resultera i dolda konflikter inom personalgruppen, där problemen inte uppmärksammas. Teori Y däremot betonar vikten av chefens ansvar att säkerställa personalens tillfredsställelse i det egna arbetet (ibid.).

Nedskärning i organisationen anses av HR-perspektivet kortsiktigt kunna bidra till besparingar, men långsiktigt skada organisationen (Bolman & Deal, 2015; Lindmark & Örnevik, 2011; Wolvén, 2000). Brist på personal leder till försämrade relationer och

dåligt kundbemötande. Detta då personalbristen kan skapa en högre arbetsbelastning för kvarvarande personal och på så sätt skada motivationen och engagemanget (ibid.).

Viktigt att notera är att HR-perspektivet i grunden är ett perspektiv riktat mot den privata sektorn, därför har exempelvis ordet “kund” benämnts. Teorin är dock applicerbar även på den offentliga sektorn, då personal och kunder (brukare) återfinns även inom den. Utifrån NPM är det även möjligt att se privata sektorns influens på den offentliga (jfr. Svedberg, 2012; Thylefors, 2016). Detta perspektiv har utgjort ett teoretiskt ramverk då det möjliggjort en analys av verksamhetschefens agerande och personalen i form av resurs i möjliggörandet av aktiviteter. Samtidigt har det kunnat förklara viss personals bristande motivation. Det förklarar därmed vad personalen behöver för att bistå organisationen på mest lämpligt vis.

4 Metod

I detta avsnitt har vi angett vår metod och redogjort för tillvägagångssättet för att besvara studiens syfte och frågeställningar.

4.1 Forskningsdesign

Studiens syfte var att belysa och jämföra subjektiva upplevelser och erfarenheter gällande aktiviteter för äldre. För att uppfylla studiens syfte och frågeställningar valdes den kvalitativa forskningsmetoden; då den avsiktligt ska vara subjektiv för att möjliggöra en fördjupad och nyanserad bild av fenomen (jfr. Backman, 2008). Då vi önskat förståelse för verkligheten såsom individer uppfattar och upplever den valde vi som utgångspunkt den fenomenologiska ansatsen (jfr. Kvale & Brinkman, 2014). Semistrukturerade intervjuer har utförts för insamlingen av empiri. Denna intervjumetod kännetecknas av att intervjuaren har förutbestämda frågor och tillåts ställa följdfrågor (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015). Vi har utgått från denna metod, då vi som förberedelse inför intervjuerna utformade en intervjuguide (se bilaga 3).

4.2 Tillvägagångssätt

4.2.1 Urval av litteratur

Sökningen av litteratur genomfördes under våren 2019. Inledningsvis sökte vi litteratur för att få en uppfattning om det aktuella kunskapsläget. I det första sökandet gjordes avgränsningar till publicerade forskningsartiklar som var peer-reviewed och fanns tillgängliga i helhet. En språkavgränsning gjordes till svenska och engelska då det är dessa språk som behärskas av oss. I sökandet av relevant litteratur användes databaserna AMED, ASSIA, Socindex, Swepub, BASE och Pubmed. “Aktivitet”, “activities”, “särskilt boende”, “nursing home”, “active ageing”, “NPM” och “äldreomsorg” är de ord vi sökt efter. Vi har även kombinerat sökorden; exempelvis “nursing home”, “activities” och “elder”.

Det framgick i sökandet av litteratur att omfattande forskning fanns inom området. Sökorden på engelska resulterade i tusentals träffar, exempelvis “nursing home” vilket gav 222 257 träffar. Trots försök att kombinera sökorden för att minska antalet artiklar,

gav kombinationen som exemplifierats i stycket ovan 1 954 träffar. Detta innebar att vi var tvungna att begränsa sökningarna ytterligare. Då begränsades det till att enbart se på forskning från de senaste två åren (2017-2019). Försöken till ytterligare avgränsningar resulterade ändå inte i ett rimligt och överskådligt antal. Detta medförde att vi enbart gick igenom de fem första sidorna med träffar. Träffarna kontrollerades och rubriker på artiklar som ansågs ha relevans utifrån studiens syfte och frågeställningar gick vidare i sökprocessen. När samtliga rubriker bedömts, lästes abstrakten vilket vidare bidrog till en bedömning i vilken utsträckning artikeln kunde tänkas vara användbar i besvarandet av studiens syfte och frågeställningar.

4.2.2 Urval inför intervju

Studiens syfte och frågeställningar krävde att urvalet skulle bestå av minst ett särskilt boende där verksamhetschef, personal och brukare ville ställa upp som informanter. Det bestämde därmed våra kriterier för informanter i studien. Vår förhoppning var ett deltagande av två särskilda boenden och därmed två skilda verksamhetschefer, två skilda personal och två skilda brukare. Detta för att kunna få ett mer generaliserbart resultat och jämföra svaren sinsemellan.

Via mail kontaktades tio kommunala särskilda boendens verksamhetschefer med vårt informationsbrev (se bilaga nr 1). Endast en av dem svarade positivt vilket innebar ett bortfall av nio boenden. Detta ledde till att vi valde att i stället intervjua en verksamhetschef samt två personal vilka anmälde intresse och kontaktade oss efter att samtlig personal fått informationsbrevet där vi uttryckte vår önskan om informanter. Tre brukare ställde upp efter att vi personligen tillfrågat informanter på boendet.

4.2.3 Beskrivning av studiens genomförande

Verksamhetschef och brukare är de informanter som blivit direkt tillfrågade utav oss. Vi ombad verksamhetschefen att skicka ut vårt informationsbrev till personal för att de i sin tur skulle kunna höra av sig till oss och anmäla intresse till deltagande. Därefter efterfrågade vi ett godkännande från verksamhetschef till att besöka boendet för att tillfråga brukare om de eventuellt ville ställa upp i studien. När godkännande mottogs besökte vi boendet och tre brukare anmälde intresse efter att ha tagit del av vår studiens syfte. Vi valde att besöka boendet eftersom vi förmodade att ett flertal brukare på särskilt boende inte har tillgång till mobiltelefon eller mail. Det skulle därmed blivit

svårt för intresserade att nå oss då vi efterfrågat anmälan via mail eller telefon. En personal mailade kort därefter och berättade att hon och en kollega var intresserade och ville gärna ställa upp.

Intervjuerna bokades in på boendet, där vi fick sitta ostört och samtala. I snitt tog intervjuerna en halvtimme att genomföra. Vi båda deltog vid samtliga intervjuer, en uppdelning gjordes sinsemellan så att båda fick tre intervjuer var att hålla medan den andra antecknade. Intervjuerna spelades in efter att samtycke till detta lämnats av informanterna.

4.3 Presentation av forskningskontext och informanter

På grund av att samtliga informanter kom från samma särskilda boende vill vi härmed kort presentera boendet och informanterna. Detta boende ligger i en stor stad i Mellansverige. Det rymmer totalt cirka 100 platser fördelat på omvårdnads-, demens- och korttidsplatser men också träffpunkt för seniorer. Verksamheten bedrivs i nuläget av en verksamhetschef som har cirka 80 tillsvidareanställda.

Samtliga informanters namn har eliminerats och i stället ersatts med deras ”titlar”, det vill säga den roll de har i denna studie. Detta har gjorts för att säkerställa att deras anonymitet förblir. Verksamhetschefen som ställt upp som informant, i fortsättningen kallad verksamhetschef eller chef, är utbildad sjuksköterska med längre erfarenhet av ledarskap i olika former inom äldreomsorg. Personalen som hörde av sig och anmälde intresse, kallar vi i fortsättningen för aktivitetsinspiratör (AI) och undersköterska (USKA). AI var den som mailade och beskrev att hon var aktivitetsinspiratör på boendet och därför gärna ville ställa upp. Hennes befattning innebär att hon arbetar heltid med att planera och arrangera aktiviteter på boendet. Detta har hon arbetat med sedan tre år tillbaka. USKA, som genom AI anmälde sitt intresse, har jobbat på boendet i nästan 20 år.

Bakgrunden till att detta boende har en aktivitetsinspiratör är att de ansökte och beviljades stimulansmedel av regeringen för ett antal år sedan. Syftet med detta stimulansmedel var att bidra till äldres välbefinnande, något boendet ämnade göra genom aktiviteter. Därav gick dessa pengar till att anställa AI. Detta resulterade så småningom i ett ökat fokus på aktiviteter med ett brett urval för de boende.

De brukare som valde att ställa upp som informanter var två kvinnor och en man, i fortsättningen kallade brukare 1, brukare 2 och brukare 3. Dessa informanter kunde inte erinra sin ålder, det är dock rimligt att förmoda att samtliga är mellan 85 och 95 år gamla. När vi träffade informanterna satt de i rullstol något de förklarade berodde på diverse sjukdomar. Trots hög ålder framstod de pigga och glada, de skojade och var pratglada. De hade svårigheter att minnas hur länge de bott på boendet. Personalen fyllde dock efter intervjuerna i med att informanterna bott där mellan ett halvt till fyra år.

Att verksamhetschefen valde att anmäla intresse till deltagandet i denna studie kan tänkas bero på att boendet redan har fokus på aktiviteter. Även aktivitetsinspiratören och den andra i personalen vilka anmälde sig kan ha haft särskilt intresse för aktiviteter. Värt att nämna är vidare att de brukare som ställt upp möjligtvis kan vara de mest positiva till deltagandet i aktiviteter på boendet. Detta kan ha inneburit att informanterna varit partiska med en positiv inställning till aktiviteter.

4.4 Datainsamling

Studiens semistrukturerade intervjuer genomfördes i april 2019 och vi utgick från de intervjuguider vi tagit fram (se bilaga 3). Tre intervjuguider utformades; en riktad till verksamhetschef, en till personal och en till brukare. Detta gjordes dels för att vinkla svaren utifrån informant: verksamhetschefen kan rimligtvis bäst besvara hur organisationen utgör möjligheter respektive hinder, medan brukaren är bättre lämpad att skildra följden av deltagandet i aktiviteter för äldre. Samtliga intervjuguider utformades med tre frågeområden utifrån vårt syfte och frågeställningar samt valt teoretiskt ramverk.

Det första området var informantens egen bakgrund. Detta ämnade inte vara fokusområde utan snarare möjliggöra för information kring informanten. Frågor som "hur länge har du bott/jobbat här?" ställdes för att därefter gå över till området betydelse/syn. Området betydelse/syn ämnade beskriva informantens definition av aktiviteter och således vara en grund för kommande område. Till detta område fann vi inspiration i aktivitetsteorin, exempelvis frågan "hur påverkar aktiviteter dig/den äldre?". Genom detta var vår mening att ställa aktivitetsteorins kärnpunkt gällande

aktiviteters inverkan på välbefinnande mot informantens subjektiva upplevelser. Det tredje området består av frågor gällande boendet och de erbjudna aktiviteterna. Detta område konkretiserade frågornas vinkling utifrån informant: brukaren fick frågan “finns det något som underlättar för dig att utföra aktiviteter, i så fall vad?”, personal “vilka möjligheter ser du finns för att möjliggöra aktiviteter? (*Brukare, organisation, budget etc.*)” medan chef fick frågan “vilka åtgärder vidtar ni för att möjliggöra aktiviteter?”. Frågorna till chefen och personalen som rymdes inom detta område inspirerades främst av ett organisationsteoretiskt perspektiv. Frågorna till brukarna inspirerades av aktivitetsteorin, där vi hade en förhoppning att möjliggöra en analys utifrån det goda åldrandet (se 3.1).

Eriksson-Zetterquist & Ahrne (2015) beskriver att mättnad i material uppnås när forskaren upplever återkommande svarsmönster i flertalet intervjuer eller liknande svar. Det är svårt för oss att konstatera en mättnad i material. Detta på grund av den kvalitativa metoden som inte syftar att generalisera resultat samt oftast riktar sig mot ett färre antal informanter (jfr. Eriksson-Zetterquist, 2015). Dock upplever vi att det fanns tillräckligt material för att besvara vårt syfte och frågeställningar.

4.5 Analysprocessen

Under detta avsnitt kommer en presentation av vårt tillvägagångssätt för att sammanställa och analysera vårt resultat.

Som tidigare nämnts delades de sex intervjuerna upp så att vi höll i tre var. Efter att intervjuerna slutfördes transkriberades de av respektive intervjuare. Därefter läste vi igenom varandras transkriberingar samt avlyssnade intervjuinspelningarna för att säkerställa att ingenting uteblivit. Som utgångspunkt för analysen användes öppen kodning. Detta beskrivs av Kvale och Brinkmann (2014) som en kategorisering av intervjuuttalanden, med syftet att jämföra, undersöka, begreppsliggöra och kategorisera data. Vår kodning skapades utifrån studiens frågeställningar. Dessa koder bildade tillsammans tre teman som utgör våra resultat; definition, syn på aktiviteter, möjligheter och hinder. Dessa teman besvarar våra frågeställningar vilka berör synen på aktiviteter, där också definitionen ryms samt möjligheter och hinder utifrån chef/personal/brukares perspektiv. Citaten som skildrats i resultatet har citerats i textstorlek 10 för att tydliggöra och särskilja dem från övrig text. Enligt rådande akademiska riktlinjer har

citat längre än 40 ord särskilts med eget stycke och indrag. Citat kortare än 40 ord går att utläsa i löpande text.

Utifrån den hermeneutiska ansats vi antog har vi som författare utgått från en känsla av mening i texten för att tolka de olika delarna i samband till helheten (jfr. Kvale & Brinkmann, 2014). Med detta menas att vi analyserade delar av transkriberingen vi gjorde men att vi också relaterade det till helheten. Detta möjliggjorde en djupare förståelse. Ett konkret exempel på hur vi använde den hermeneutiska metoden ses på så vis att samtliga delar av resultatet som vår kodning utgick från har analyserats självständigt samtidigt som det har presenterats ur ett större perspektiv då vi jämfört de olika delarna och koderna. Vidare har vi likt den hermeneutiska forskningsteorin inte försökt hitta eller beskriva absoluta sanningar, eftersom informanternas svar är personliga och därigenom subjektiva. Det som är sanning för en individ behöver inte vara det för nästa.

4.6 Uppsatsens trovärdighet

4.6.1 Reliabilitet

Intervju som metod gav oss möjligheten att ta del av informanternas subjektiva upplevelser och erfarenheter. Innebörden av reliabilitet är huruvida studiens resultat är tillförlitligt (Kvale & Brinkmann, 2014). Kvale och Brinkmann (2014) menar att tillförlitligheten kan bero på informanten; om denne ändrar sina svar eller påverkas beroende på vem som ställer frågan. Skillnaden i svar från informanten kan negativt påverka tillförlitligheten. Likaså kan intervjuaren påverka tillförlitligheten genom frågorna som ställs (ibid.). Dessvärre är det för oss svårt att avgöra huruvida våra informanter skulle gett olika svar beroende på vem som ställer frågan. Någon ambivalens från deras sida kunde vi dock inte uppfatta varken i intervjuer eller i transkriberingen av dessa. Vidare försökte vi skapa intervjuer baserade på öppna frågor, där vi använde ett neutralt tonläge och frågor som borde uppfattats neutrala. Genom att exempelvis stärka påståenden utifrån ordagranna citat har vi försökt motverka att våra personliga åsikter ska framhävas. Som tidigare nämnts (se 4.3.2) har frågorna utgått från olika intervjuguider vilka baserades på studiens syfte och frågeställningar. Att frågorna kongruerade med syfte och frågeställningar säkerställde vi genom att vi ett flertal tillfällen gick igenom intervjuguiderna så att de endast bestod av frågor vi ansåg besvara

syfte och frågeställningar. Ytterligare utförd åtgärd för att säkerställa kongruensen var att frågorna skickades till vår handledare innan intervjutillfället för godkännande eller revidering. De synpunkter hon gav oss korrigerades och därigenom menar vi att eventuell inkongruens eliminerades i största möjliga mån.

Ytterligare faktorer som kan ha påverkat studiens reliabilitet är inspelningsinstrumenten. Vi använde oss av våra respektive mobiltelefoners inspelningsfunktion till inspelningen av intervjuerna. Innan intervjuerna påbörjades kontrollerade vi att mobiltelefonerna hade tillräckligt med lagringsutrymme. För att ytterligare möjliggöra en korrekt inspelning spelades intervjuerna in av bägges telefoner. Vid avlyssningen av inspelningarna visade de sig vara av god ljudkvalitet, vi behövde därför aldrig komplettera med den andra telefonens inspelning.

4.6.2 Validitet

Validiteten syftar på ifall studien faktiskt undersöker det den syftar undersöka (Kvale & Brinkmann, 2014). Den yttre validiteten har vi ämnat stärka genom ökad transparens, en tydlig och utförlig beskrivning av forskningskontexten presenterades även tidigare i avsnittet metod. Detta ser vi möjliggöra för oberoende part att bedöma överförbarheten till en annan kontext.

För att säkerställa att informanterna har skildrats på ett rättvist sätt har vi likt tidigare nämnt använt ett flertal citat för att få fram deras subjektiva sanning, inte bara våra tolkningar. Triangulering anses också kunna bidra till validitet och innebär att exempelvis ett flertal metoder eller forskare ska kunna skönja liknande resultat. Detta upplever vi genomfördes då vi kombinerade olika teoretiska perspektiv, men även koppling till tidigare forskning som studerat liknande fenomen presenterades. Att studiens resultat har flera likheter till tidigare forskning är något Svensson och Ahrne (2015) lyfter som främjande för trovärdigheten.

4.6.3 Generaliserbarhet

I denna studie användes en kvalitativ metod vilken syftade samla in subjektiva upplevelser, något som inte går att generalisera på samma sätt jämfört med den kvantitativa metoden (jfr. Svensson & Ahrne, 2015). Den bristande generaliserbarheten

inom kvalitativa metoder brukar kritiseras som en svaghet. Att generalisera resultaten och säga att det gäller i större utsträckning än det som studerats är svårt (Svensson & Ahrne, 2015). Ett sätt att generalisera en kvalitativ studie är dock genom att undersöka i vilken utsträckning resultatet kan överföras till en annan kontext. Ett exempel är hur verksamhetschef, personal samt brukare från ett annat särskilt boende hade svarat - hade svaren skiljt sig åt eller inte? Detta är emellertid svårt att avgöra utan att genomföra fler intervjuer på flera olika boenden. Det är möjligt att undersöka överförbarheten genom att se hur resultaten hade skiljt sig om studien genomförts under en annan tid i historien - kanske under 1970-talet när NPM fortfarande inte var utbrett. För att jämföra detta är läsning av tidigare forskning nyttigast. Annars är det möjligt att i framtiden undersöka samma sak och jämföra med de tidigare resultaten. Tidigare forskning är för övrigt det enklaste sättet att belysa generaliserbarheten, genom att lyfta andra liknande studier och jämföra resultat (ibid.). Detta sätt att diskutera generaliserbarhet inom kvalitativ forskning benämns ”analytisk generaliserbarhet” (Kvale & Brinkmann, 2014). I denna studie har resultatet jämförts med både svensk och internationell forskning gällande deltagande i aktiviteter. Vi har lyft diverse likheter och analyserat dem. Detta kan därmed visa på denna studies analytiska generaliserbarhet.

4.7 Etiska ställningstaganden

Vetenskapsrådet (u.å.) har tagit fram fyra grundläggande etiska krav vilka är nödvändiga att beakta i forskning för att skydda deltagare. Dessa fyra är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, u.å.).

Informationskravet handlar om informantens rätt till vetskap om forskningens syfte, upplägg och studiens förväntade bidrag till forskningen. Att deltagandet som informant är frivilligt och kan avbrytas om så önskas, berörs av det andra kravet - samtyckeskravet. Det tredje kravet är konfidentialitetskravet, detta innebär att informanter och uppgifter de lämnar behandlas konfidentiellt och att obehöriga ej kan ta del av dem. Det sista kravet Vetenskapsrådet tagit fram är nyttjandekravet, vilket innebär att insamlade uppgifter från en studie enbart får användas i presenterat forskningssyfte. Vi utgick från dessa krav när informationsbrev och samtycke

utformades. Vi informerade utifrån Vetenskapsrådets krav om samtliga rättigheter informanter har (jfr. Vetenskapsrådet, u.å; se bilaga 1 & 2).

Utöver Vetenskapsrådets krav, försökte vi utifrån etisk synpunkt säkerställa att deltagandet var frivilligt. Vi övervägde först att låta verksamhetschefen på boendet hjälpa oss hitta informanter. Detta hade dock utgjort ett etiskt dilemma på grund av maktobalans - väljer chefen exempelvis någon ur personalen kan individen tänkas känna sig tvungen att vara med. Samtidigt kan risk föreligga för att denna informant då inte hade varit opartisk - svar hade kunnat påverkas. Varför vi förmodar att svaren skulle påverkas, är för att personalen eventuellt hade förmodat att svaren skulle kunna spåras till dem. Detta kan också gälla för brukarna - att de förskönar bilden för att inte råka ut för eventuella konsekvenser. Därmed hade vi även ett konsekvensetiskt förhållningssätt - genom att fundera på vilka konsekvenser som hade kunnat följa om chefen valt informanter valde vi att göra om och själva sköta kontakten.

5 Resultat och analys

Nedan följer resultat och analys av vårt datamaterial. Resultatet och analysen från intervjuerna har tematiserats utifrån aktuella teman för studiens frågeställningar. Dessa teman är informanternas definition av aktiv och aktiviteter, attityder till aktiviteter samt upplevelser av möjligheter och hinder till deltagande i aktiviteter. Som tidigare nämnts, kommer informanterna benämnas efter deras roll i studien. Verksamhetschefen kommer således benämnas som verksamhetschef eller chef, medan personalen kallas aktivitetsinspiratör (AI) och undersköterska (USKA). De tre brukarna har blivit tilldelade namnen brukare 1, brukare 2 och brukare 3 (se avsnitt 4.3.1).

5.1 Informanternas definition av aktiv och aktiviteter

Informanterna har en någorlunda snarlik uppfattning om vad aktiviteter är, vilket enligt deras grundläggande definition är en slags sysselsättning. Chefen och personalen menar att aktiviteter är något utöver de dagliga uppgifterna. Exempelvis AI nämner att var individen befinner sig i livet påverkar vad en aktivitet anses vara; att ta sig upp ur sängen kan anses vara en aktivitet för någon som annars inte tar sig upp. Det är snarare individuellt än åldersbestämt menar chefen. Hennes synsätt ser vi samstämma med vad forskning visat, då forskning påtalar att aktiviteter är personligt signifikanta och bestäms av individens intressen (jfr. Palacios-Cena et al., 2016). Chefen och personalen delar bilden av att en aktiv äldre inte behöver vara fysiskt aktiv, det handlar snarare om psykisk närvaro och viljan att delta. Individen ska känna meningsfullhet. Chefen berättar om att de på detta boende bland annat har testat VR-teknik, haft vattenkrig, gått på studiebesök hos tatueringstudios och fått besök av amerikanska bilar. De testar olika saker och ser till vad de olika individerna vill. Den variation i aktiviteter som boendet erbjuder är att se positivt utifrån ett aktivitetsteoretiskt perspektiv (jfr. Jönson & Harnett, 2015; Samuelsson, 2000; Tornstam, 2018). Detta då teorin påtalar, precis som tidigare forskning och chefen, att förståelsen för den enskilde individens unika preferenser är viktig. Aktiviteter är meningsfulla, oavsett form: såväl fysiska som sociala (Jönson & Harnett, 2015; Samuelsson, 2000; Tornstam, 2018).

Jag tycker att en aktivitet är något som inte tillhör, som inte ingår, i det vardagliga, om man säger så, det är någonting som står ut. Något annorlunda. Det kan ju vara vad som helst, en aktivitet kan ju vara att bara sitta och fika med en personal eller gå på en promenad, eller kolla

på fotboll och ta en öl, de kan ju vara precis vad som helst. Det bryter mönster, det dagliga. (USKA).

Chefen och personalens beskrivning av aktiviteter är därmed lik Sjölund (2012) beskrivning. De tar upp konkreta exempel på aktiviteterna som utförs på boendet, men skillnad förekommer även mellan dessa informanter och Sjölund (2012). Detta då Sjölund (2012) menar att aktiviteter kan vara både vardagliga saker och sådant som sticker ut medan chefen och personalen fokuserar på sådant som inte tillhör det vardagliga.

Äldre å andra sidan definierar aktiviteter som allt de gör och de uppfattar sig själva som aktiva äldre. Brukare 1 svarar följande på frågan om vad aktiviteter är: "Ingenting särskilt. Det är mitt liv. Allt jag håller på med är aktiviteter. Alltid, alltid, alltid". Hennes största intresse är att läsa böcker och hon menar att den aktiva individen har egna intressen som hen utövar. Brukare 3 menar att en aktiv äldre är deltagande och deltar exempelvis i samtal vid matbordet. Brukare 2 däremot är mer allmän och beskriver den aktiva äldre individen som "en människa som är ute i livet". Brukarna betonar en helhetsbild av aktiviteter och går inte in på specifika exempel till skillnad från personal och chef. Brukarnas definition kan därmed kopplas till Fänge och Carlssons (2010) definition som ser aktiviteter ur ett bredare perspektiv; där detaljer inte ingår. Aktiviteter är det individen önskar göra med sin tid, och det är detta som brukarna belyser främst (jfr. Fänge & Carlsson, 2010). Gemensamt för samtliga informanter är ståndpunkten att aktiviteter bidrar till livskvaliteten och är något individen gör.

5.2 Attityder till aktiviteter och dess influens på välbefinnandet

Verksamhetschefen framstår som positiv till aktiviteter. Hon pratar om dess vikt och dess goda effekter för den äldre, däribland upplevt välbefinnande. Hennes åsikt ser vi samstämmig med aktivitetsteorin vilken menar att aktiviteter till och med är nödvändiga för välbefinnandet (jfr. Jönson & Harnett, 2015). Chefen menar att aktiviteter är "mer än bara en sysselsättning", det är en typ av utveckling för individen. Vidare påtalar hon att hon tror att den äldre brukaren lätt blir isolerad och nedstämd om hen inte får vara med i utveckling och någon form av samvaro. Samvaron menar hon att den äldre får genom aktiviteter som anordnas av boendet. Forskning visar att äldre ofta spenderar tid

ensamma utan sysselsättning, att få möjlighet till socialisering och interaktion via aktiviteter anses främja välbefinnandet (Drageset, Haugan, Tranvåg, 2017). Därmed ser vi att chefen har en åsikt om aktiviteter som överensstämmer med tidigare forskning. Chefen berättar att hon uppfattar boendet som mer livfullt sedan aktivitetsinspiratören anställdes. Tidigare höll sig brukarna på sina avdelningar och interagerade sällan med personal eller andra brukare. Nu är de enligt henne involverade i vad som händer på boendet men även i samhället som helhet.

Personalen som ställt upp som informanter framstår som ytterst drivna och engagerade i frågan gällande aktiviteter. Vi uppmärksammar ett indirekt aktivitetsteoretiskt förhållningssätt hos dem. AI och USKA har en liknande uppfattning om att aktiviteter innebär välbefinnande och meningsfullhet för den äldre, och att de i sin tur mår bra av aktiviteterna (jfr. Tornstam, 2018). Aktiviteterna ger dem något att se fram emot och någonting att minnas. De belyser erfarenheten av att äldre blir gladare och piggare.

Det är livskvalitet. Man behöver inte göra en så stor grej, det finns ett innehåll i dagen, inte bara en tidssträcka mot döden utan det händer även något på vägen ... Man måste leva hela livet – man får inte sluta leva bara för att man flyttar in på ett äldreboende. (AI).

AI delar med sig av sin erfarenhet som nyanställd på boendet. I samband med att hennes tjänst som aktivitetsinspiratör påbörjades, intervjuade hon samtliga brukare som inte visade något större intresse för aktiviteter - de menade att det var bra som det var. Hon drar en parallell från detta till att brukarna accepterat någon form av tristess. AI menar däremot att hon nu får höra “var aldrig ledig igen, det är så tråkigt då” eller “äntligen är du tillbaka, nu kommer det hända grejer igen”. Under avsnittet tidigare forskning nämndes Träff, Cedersund och Abramsson (2018) som uppmärksammar den acceptans bland äldre vilken kan uppstå om aktiviteter inte utförs då personal har andra uppgifter att utföra. Vi ser därmed en liknelse mellan AI:s uttalande om acceptansen av tristess och tidigare forskning. Att hon intervjuade samtliga brukare är positivt med tanke på att tidigare forskning visat att personal bör ha kunskap om personliga preferenser (jfr. Drageset, Haugan & Tranvåg). Att hon har denna kunskap kan bidra till att aktiviteterna hon arrangerar är av personlig karaktär och därmed meningsfulla på ett annat sätt (jfr. Drageset, Haugan & Tranvåg, 2017).

Personalen berättar att ett aktivitetsschema utarbetas varje vecka och utlämnas till brukarna och deras anhöriga. Detta tror de är en viktig del, även för de som inte deltar i aktiviteter. AI och USKA har en snarlik åsikt om att schemat bidrar till att brukaren upplever att hen har ett val. Brukaren får en upplevd känsla av att ha saker att göra och kontrollen att avgöra om denne vill delta eller inte. USKA berättar med glädje att hon fått höra att brukarna behövt köpa nya kalendrar för att de nuvarande är fullbokade. Aktivitetsschemat är en aspekt som bör ses positivt på utifrån aktivitetsteorin. AI påtalar att varje individ är unik och har olika behov av aktiviteter, likt det forskningen belyser (jfr. Jönson & Harnett, 2015; Palacios-Cena et al., 2016). Utvecklandet av aktivitetsscheman för att möjliggöra meningsfulla aktiviteter baserade på personliga preferenser är något som föreslås och uppmuntras till av Palacios-Cena et al. (2016). Den äldre kan då själv utifrån schemat, avgöra sitt behov av aktiviteter och samvaro och delta i den mån intresse finns.

Brukarna har en samstämmig åsikt om att boendet har ett brett utbud av aktiviteter. Det är enligt aktivitetsteorin viktigt att hålla sig aktiv på olika sätt; både kroppen och hjärnan behöver tränas (Jönson & Harnett, 2015). Vi tolkar brukarnas uttalande gällande utbudet som att boendets aktiviteter är av både fysisk och psykisk karaktär; detta stärks genom samtliga informanternas tidigare beskrivning av aktiviteter (se 5.1). På så sätt engageras brukarna på ett tillfredsställande sätt enligt aktivitetsteorin. Brukare 1 berättar att hon varit aktiv genom hela livet och att det därför är fullständigt nödvändigt med fortsatt deltagande. Att hon hamnat på just detta boende är för henne underbart då möjligheten till aktiviteter finns och bidrar till hennes välbefinnande. Det aktivitetsteoretiska synsättet uppmuntrar till ett fortsatt aktivt liv med liknande aktiviteter som utförts tidigare i livet, detta menar teorin skapar tillfredsställelse och bättre förutsättningar för åldrandet (Samuelsson, 2000).

Vidare berättar brukarna att boendet till viss del tillgodoser behoven de har i form av aktiviteter. Tillgodoseendet av personliga önskemål om aktiviteter anser forskningen var viktigt för att de ska upplevas meningsfulla och på så sätt bidra till en förbättring av livskvalitet (jfr. Drageset, Haugan & Tranvågs, 2017). Brukare 3 exemplifierar att önskingar om kunskapsutveckling uppfylls av boendet, bland annat genom lärande av språk - något han menar har bidragit till välbefinnandet. Även brukare 1 belyser vikten av fortsatt utbildning genom livet då hon lägger stor vikt åt lärandet. "Mycket roliga

saker har jag fått lära mig som jag aldrig fått lära mig i mitt hem” (Brukare 1). Vidare berättar brukare 2 att hon alltid haft fullt upp och ifrågasätter varför hon inte skulle ha det nu. Hon menar att den äldre individen måste våga ha roligt, men att många inte gör det. Att dricka vin, “se på gubbarna och busa” och umgås är viktigt för att hon ska må bra.

När brukarna skildrar de andra som bor på boendet framkommer deras positiva inställning till aktiviteter. Detta indikerar att de brukare vilka ställt upp som informanter utmärker sig avseende synen på aktiviteter. De berättar att många av de andra brukarna inte gör någonting. Brukare 2 uttrycker en känsla av att dessa brukare har “glömt att det finns något som heter livet, att de bara sitter och tittar i taket”. Både brukare 1 och 2 ifrågasätter även den upplevda känslan av att det är så få män som deltar på aktiviteterna. Brukare 1 berättar att endast ett fåtal män vanligtvis deltar i gymnastiken. Brukare 2 motiverar bristen av män på aktiviteterna med att säga följande: “de är blyga, de jäklarna, vi kvinnor är bekväma!”. Moschny, Platen, Klaaßen-Mielke, Trampisch och Hinrichs (2011) förklarar att en primär barriär till mäns deltagande i aktiviteter är bristande motivation, vilket också skulle kunna förklara männens bristande deltagande i aktiviteter på detta boende. Både brukare 1 och 2 uttrycker i intervjuerna att de saknar förståelse för de brukare som inte deltar på aktiviteter, den gemensamma ståndpunkten är att dessa inte har något meningsfullt liv. Utifrån brukare 1 och 2:s uttalande gällande äldre som inte deltar på aktiviteter samt deras åsikt kring detta är det möjligt att utläsa ett synsätt som överensstämmer med aktivitetsteorin (jfr. Tornstam, 2018). Därmed kan vi dra slutsatsen att chef och personal inte är ensamma om att ha detta synsätt, utan att det i denna studie är gemensamt för samtliga informanter.

5.3 Resonemang kring möjligheter och hinder till deltagande i aktiviteter

Detta avsnitt syftar att besvara frågeställningen gällande vilka hinder och möjligheter som finns till deltagandet i aktiviteter. Här presenteras därmed möjligheter och hinder som påtalats av verksamhetschef, personal och brukare. En analys har gjorts i direkt koppling till deras berättelser utifrån valda teorier och tidigare forskning.

5.3.1 Chefens resonemang kring möjligheter och hinder till deltagande i aktiviteter

Enligt chefen är aktivitetsinspiratören den största möjligheten till aktiviteter på detta boende. Stimulansmedlen från regeringen är därmed grunden till att detta boende i dag ligger i framkant vad gäller aktiviteter enligt henne. Att med dessa pengar anställa en aktivitetsinspiratör bidrog till förståelsen för behovet av aktiviteter och dess nytta för brukarna. Utifrån de politiska förväntningar som råder om effektivisering inom äldreomsorgen samt de följder av NPM som kräver att ekonomiska resurser ska aktsamt nyttjas (Lundström & Sunesson, 2006; Thylefors, 2016), förmodar vi att en aktivitetsinspiratör inte anställts utan externa resurser. Detta bekräftar chefen, men även aktivitetsinspiratören, när de berättar att det var aktuellt med ett avvecklande av befattningen i samband med att resurserna tog slut. Utifrån HR-perspektivet ser vi funderingarna på avvecklingen av tjänsten "aktivitetsinspiratör" utgöra en kortsiktig ekonomisk besparing (jfr. Bolman & Deal, 2015). Däremot hade det kunnat leda till en högre arbetsbelastning till övrig personal. Det är rimligt att anta en bortprioritering av aktiviteterna så småningom på grund av andra arbetsuppgifter vilka anses vara viktigare (jfr. Kjøs och Havig, 2015).

Det handlar mycket om ekonomi skulle jag vilja säga, och sen att... det har gått ifrån lite skulle jag vilja säga det här med den här dagliga omvårdnaden, det är mycket fokus på hälso- och sjukvård, att man ska – på olika system, på administration, hur vi ska effektivisera, så att man glömmer bort lite det här, allmänna dagliga på något sätt, men... framförallt så handlar det om ekonomi, att man inte har råd att avsätta och måste effektivisera så långt som möjligt. (Chefen).

Verksamhetschefen berättar att aktiviteter har en påverkan på ekonomin. Hon möjliggör för aktiviteter genom att budgetera för dessa kostnader, men menar att hon inte har några specifika resurser för detta som de tidigare haft i form av stimulansmedel. Detta leder till att hon, för att kunna möjliggöra aktiviteter, tvingas effektivisera och dra ner på andra delar i budgeten. Chefens belyser i citatet ovan även den effektivisering som råder organisatoriskt. Vi ser en koppling mellan det hon belyser och NPM men även HR-perspektivet (jfr. Bolman & Deal, 2015; Lindmark & Örnevik, 2011; Svedberg, 2012; Thylefors, 2016; Wolvén, 2000). Vi har tidigare skrivit om att följderna av NPM är bland annat ett ökat behov av dokumentation i arbetet. Detta görs då det dels bidrar till möjligheten att mäta kvalitet men även som ett sätt att kontrollera organisationens

effektivisering (Svedberg, 2012; Thylefors, 2016). Att hon därför har upplevelsen av att annat prioriteras över aktiviteter, då det inte avsätts pengar specifikt för detta, blir med hänsyn till tidigare forskning och NPM förståeligt. Sett ur HR-perspektivet blir det svårare att investera i personalen när ekonomiska resurser inte finns att tillgå, utbildningar som kan anses nödvändiga blir bortprioriterade (jfr. Bolman & Deal, 2015; Lindmark & Önnevik, 2011; Wolvén, 2000). I sin tur kan detta leda till ett bristande engagemang hos personalen och bidra till att de inte utgör samma resurser på grund av bristande kompetens (ibid.).

Chefen berättar även i ovanstående citat att det allmänna vardagliga glöms bort i samband med att verksamheten ska effektiviseras och alltmer fokusera på hälsa och sjukvård. Vi ser ett samband mellan hennes berättelse och Kjøs och Havigs (2015) forskning om att kvaliteten inom äldreomsorgen traditionellt delas mellan vårdkvalitet och livskvalitet. Detta har förklarats i avsnittet tidigare forskning, men sammanfattningsvis omfattar vårdkvalitet kliniska resultat, medan livskvaliteten omfattar brukarnas välbefinnande. Kjøs och Havig (2015) menar att historiskt har vårdkvalitet prioriterats över livskvalitet i särskilda boenden och gör det ännu. Chefen däremot menar att äldreomsorgen gått från fokus på livskvalitet till att fokusera på vårdkvalitet. Detta menar hon beror på att det på senare tid krävs mycket mer för att få ett beslut om särskilt boende. Därför är brukarna ofta sjuka när de flyttar in. I och med att den svenska välfärdspolitiken i dag stödjer den äldre till att fortsätta leva i det egna hemmet så långt det går, visar forskning att de som flyttar in på särskilda boenden är de allra sjukaste (Alftberg et al., 2018; Arrieta et al., 2018). Forskningen stödjer därmed chefens påstående om att brukarna beviljas särskilt boende senare i livet jämfört med tidigare (jfr. Alftberg et al., 2018; Arrieta et al., 2018).

Att brukarna är äldre och sjukare när de flyttar in kan leda till en ökad arbetsbelastning (jfr. Kjøs & Havig, 2015). Fokuset blir den dagliga omvårdnaden, något Kjøs och Havig (2015) ser gå på aktiviteternas bekostnad då grundläggande arbetsuppgifter prioriteras. Utöver att arbetsbelastningen ökar då brukarna är äldre och sjukare, har även den administrativa bördan bidragit då den blivit tyngre. Detta kan ses som en följd av NPM och dess krav på dokumentation och effektivisering (jfr. Kjøs & Havig, 2015; Svedberg, 2012; Thylefors, 2016).

Gällande sin personal ser hon en variation i deras engagemang gällande aktiviteter. Hon berättar att AI är driven och hittar på aktiviteter i oändlig variation. Dock har hon sett att detta utnyttjas av kollegor till AI. Kollegorna frånsäger sig ansvaret för aktiviteter och lämnar över till AI då de är medvetna om det gedigna arbete hon utför. Chefen berättar att detta ständigt lyfts på personalmöten, men samtidigt tror hon inte på att "tvinga" dessa till något. Hon menar att all personal inte är gjorda för att delta i aktiviteter, utan att det snarare är viktigt att lyfta dem som är drivande och engagerade. Detta kan liknas vid den mjuka varianten av teori X som lyfts i HR-perspektivet (jfr. Bolman & Deal, 2015). Denna menar att en ledare som är konflikträdd leder till dolda motsättningar bland personalen och ouppmärksammade problem. I detta fall kan vi som tidigare nämnts likna chefen vid den mjuka varianten då hon inte fokuserar på de icke-engagerade. Enligt henne är det viktigare att motivera de som redan är motiverade. Med detta sagt innebär inte det att chefen bör anta ledarstilen som medföljer den hårda varianten av teori X som resulterar i chefens kontroll och bestraffningar. I stället kan det vara av fördel att investera i personalgruppen, genom att utbilda dem inom aktiviteter. Vidareutveckling skapar motivation och om personalen förstår vikten av aktiviteter är det troligt att de engagerar sig (ibid.).

Ouden et al. (2017) uppmärksammar som även tidigare nämnts i avsnittet tidigare forskning att personalens beteende är en viktig faktor i uppmuntrandet till aktiviteter. En korrelation mellan brukarnas och personalens beteende går att skönja (ibid.). Forskning visar att personal på särskilda boenden bör ha kunskap om aktiviteter på så sätt att de förstår hur aktiviteterna ger mening för brukaren. Kunskapen om aktiviteter menas även bidra till en förståelse om hur aktiviteterna ska utformas (jfr. Drageset, Haugan & Tranvåg, 2017). HR-perspektivet lyfter det faktum att arbetsgivaren och arbetstagaren har ett viktigt utbyte av varandra (Bolman & Deal, 2015). Ett exempel kan vara att arbetstagaren önskar kompetensutveckling; detta ger arbetstagaren tillfredsställelse samtidigt som arbetsgivaren får kompetent personal som kan bidra till utvecklad kvalitet i verksamheten (ibid.). Med bakgrund i tidigare forskning och det HR-perspektivet lyfter ser vi det betydande att satsa på personalgruppen som helhet i form av kompetensutveckling. Detta i sin tur hade bidragit till meningsfulla aktiviteter för brukarna och således även välbefinnande och livskvalitet.

5.3.2 Personalens resonemang kring möjligheter och hinder till deltagande i aktiviteter

Båda informanter från personalgruppen informerar om att stora möjligheter till aktiviteter finns men att hindren är fler. Det är möjligt att arrangera aktiviteter av olika slag och trots att alla aktiviteter inte passar varje individ, försöker samtliga behov tillgodoses.

Man måste också tänka på att vi inte kan göra allt för alla, utan det är bättre att vissa tycker att det är jättekul och så får ni tycka att det här är jättekul sedan, man får gå någon medelväg hela tiden, sedan de som är sjuka, då får ju kontaktmannen ha lite det här egna, för de som har det alldeles för svårt, för att tillgodose sig, så ligger ju de här individuella aktiviteterna på kontaktmannen.” (AI).

Att ha AI anställd som aktivitetsinspiratör på heltid är enligt intervjuad personal en betydlig tillgång och möjlighet. Chefen sägs vara en möjlighet då hon varit hjälpsam och godkänt flexibla arbetstider för både AI och USKA. Ett exempel är när en bilutställning endast var möjlig att anordna en lördag på boendet och de fick jobba då och ta ledigt en annan dag för att kunna vara med. Sett utifrån HR-perspektivet möjliggör det faktum att chefen gett handlingsutrymme till personal att vara flexibla med arbetstider och liknande ett positivt utbyte (jfr. Bolman & Deal, 2015). Det är rimligt att anta att detta leder till ett ökat engagemang i utformandet av aktiviteter - något som kan antas verka positivt för utbudet av aktiviteter och i sin tur för brukarnas välbefinnande. Brukarnas välbefinnande påverkar i sin tur den livskvalitet de har på boendet. HR-perspektivet lyfter även att ett gott samarbete mellan organisation och personal leder till välbefinnande (jfr. Bolman & Deal, 2015).

Både USKA och AI menar att sjukdomar och funktionsnedsättningar hos de äldre kan utgöra ett hinder för aktiviteter. AI och USKA exemplifierar att brukaren kan göra saker trots att hen inte kan delta i dem. Det förekommer att de på grund av funktionsnedsättningar, vilket innebär att de exempelvis inte kan dansa eller höra, avstår från aktiviteter, medan vissa trots detta gärna sitter och tittar på, det vill säga är passivt deltagande. De två informanterna har därmed en liknande åsikt om att aktiviteter kan utföras på olika vis och att de är med på egna villkor. Att möjliggöra för brukarna att vara med trots funktionsnedsättningar främjar mening och syfte, även då fysisk aktivitet

inte är möjlig, möjliggörs socialisering och interaktion med andra (jfr. Drageset, Haugan & Tranvågs, 2017). Detta kan jämföras med aktivitetsteorin vilken förespråkar aktiviteter oavsett form, där tyngdpunkten ligger på deltagandet (Jönson & Harnett, 2015). Personalen nämner även kontaktmannen (en personal med utökat ansvar för ett antal brukare) som en möjlighet, då denne ska vara ett stöd i tillgodoseendet av de individuella behoven (se citat ovan). Att brukaren då har möjlighet till att få de individuella behoven och önskemålen tillgodosedda beskrivs positivt av tidigare forskning (jfr. Palacios-Cena et al., 2016). Det lyfts bland annat att en rimlig målsättning är att erbjuda personligt signifikanta aktiviteter, som individen anser underhållande och bidragande till ett känslomässigt välbefinnande eller fysiskt främjande (Palacios-Cena et al., 2016).

En möjlighet som tydligt framkommer i intervjun med personalen är deras och brukarnas positiva attityd till aktiviteter. “När de boende har kul, är gladare, blir det mycket roligare att jobba, men alltså där har man en del att göra för att få all personal att förstå att man får ha roligt på jobbet.” (AI). USKA uttrycker i sin intervju liknande åsikter: “När det är en aktivitet så är vi ett, vi är inte personal, det är en fest. Vi har kul tillsammans, vi har jätteroligt, det tror jag är viktigt” (USKA). Detta visar återigen det aktivitetsteoretiska synsätt våra informanter framstår ha (jfr. Tornstam, 2018).

Personalen kan dock enligt AI och USKA även utgöra ett hinder:

Jag försöker mer uppmuntra de som är positiva, än att omvända de andra, de känns lite meningslöst, om man pushar på de där som är pigga och glada så hoppas man att de väl smittar av sig i stället för att gnälla för då blir jag lika gnällig, och tjata på de som är sura för då blir jag också sur. (AI).

Brist på entusiasm är därmed även något som förekommer bland personalen. Detta kan då betraktas vara ett hinder. Informanterna berättar att vissa kollegor har en negativ inställning, där kollegorna inte drar sig för att åskådliggöra sin åsikt till aktiviteterna. AI berättar att hon på morgonen kan anta hur många brukare som kommer till aktiviteter genom att se på vilka som arbetar samma dag. Hon påpekar skillnaden mellan när personal frågar “vill du gå ut?” gentemot “kom så går vi ut, det är jättemysigt där ute” - inställningen spelar roll. Vi har under avsnittet 5.3.1 uppmärksammat chefens berättelser gällande oengagerad personal och kopplat detta till tidigare forskning och

våra teorier. Däremot blir det här uppenbart att informanterna ur personalgruppen har en erfarenhet lik chefens.

5.3.3 Brukarnas resonemang kring möjligheter och hinder till deltagande i aktiviteter

Brukarna vi intervjuar belyser sjukdomens påverkan och det hinder det utgör för aktiviteter. Brukare 2 påpekar att energin och styrkan försvinner med åldern, därmed även orken till deltagandet i aktiviteter. Detta överensstämmer med vad forskningen belyser gällande åldrandet - att den fysiska och kognitiva förmågan blir nedsatt i takt med åldrandet (jfr. Arrieta et al., 2018). Brukare 3 däremot berättar att han är av åsikten att deltagandet i fler aktiviteter hade möjliggjorts av sjukgymnastik och träning med fysioterapeut, något han menar erbjuds i bristande omfattning. Hade han blivit erbjuden den hjälp han anser sig ha behov av, tror han sig så småningom klarat av att gå med rullator – likt hans vänner. Sett ur det aktivitetsteoretiska perspektivet, vilket lyfter vikten av individuellt anpassade aktiviteter, bör aktiviteter erbjudas för att tillgodose brukare 3:s önskemål i högre grad. Detta hade då inneburit en ökad fysisk förmåga och möjlighet till träning för honom.

Brukare 3 påpekar att deltagandet i aktiviteter i dagsläget möjliggörs tack vare personal som drar honom i rullstol till aktuella lokaler, något han ensam i dag inte klarar av. Hans upplevda brist av sjukgymnastik kan kopplas till både NPM och HR-perspektivet - det kan utifrån NPM vara en ekonomisk besparing att ha färre anställda fysioterapeuter (jfr. (Bolman & Deal, 2015; Lindmark & Önnevik, 2011; Svedberg, 2012; Thylefors, 2016; Wolvén, 2000). Utifrån HR-perspektivet är det rimligt att anta att personalen på boendet inte har kompetens om sjukgymnastik, det kan därför vara av relevans att arbetsgivaren bidrar till kompetensutveckling i detta område alternativt anställer fler fysioterapeuter (jfr. (Bolman & Deal, 2015; Lindmark & Önnevik, 2011; Wolvén, 2000).

Brukare 2 berättar att ju fler som är med på aktiviteterna som anordnas desto roligare är det. Att fler är med anser hon vara en möjlighet, för sällskapets och gemenskapens skull. Hon uttrycker sig på följande vis: "Men jag tycker att äldrevård ska inte vara piller utan det ska vara gemenskap" (Brukare 2). Palacios-Cena et al. (2016) menar att särskilda boenden ska ha en målsättning om att erbjuda meningsfulla aktiviteter vilka

bidrar till ett känslomässigt välbefinnande. Att aktiviteterna på boendet bidrar till ett känslomässigt välbefinnande förmodar vi då brukare 2 uttrycker att hon upplever gemenskap av dem. Aktivitetsteorin belyser vikten av sociala relationer för såväl välbefinnandet som för att hålla igång sociala förmågor, vilket är vad brukare 2 anser vara viktigt (jfr. Jönson & Harnett, 2015). Det vi kan tolka utifrån informanternas berättelser är att aktiviteterna möjliggör gemenskap, samtidigt som önskan efter gemenskap möjliggör deltagandet i aktiviteter.

Personalen anses vara både en möjlighet och hinder till deltagandet i aktiviteter enligt informanternas utsago. Att personal har engagemang är något som informanterna efterfrågar för att uppleva intresse för aktiviteter. Denna önskan är också något forskningen belyser, då det visar att personalens engagemang uppmuntrar till aktiviteter (jfr. Ouden et al., 2017). Vilket tidigare nämnts har arbetsbelastningen på särskilda boenden ökat i takt med att brukarna är äldre och sjukare när de flyttar in. Att personalen kan upplevas mindre entusiastisk kan då även bero på personalens upplevda stress och tunga arbetsbörda. De tvingas prioritera grundläggande arbetsuppgifter före aktiviteter, då de inte har avsatt tid specifikt för aktiviteter (jfr. Drageset, Haugan & Tranvåg, 2017; Kjøs & Havig, 2015). Sett utifrån HR-perspektivet är det rimligt att anta att organisationen har mindre personalgrupper för att minska kostnader och effektivisera gruppen (jfr. Bolman & Deal, 2015). Organisationen kan i början ekonomiskt gynnas av mindre personalgrupper, så småningom är det dock troligt att det i stället leder till missnöjd personal. Det kan utveckla bristande engagemang och motivation till arbetet. Organisationen riskerar då sämre vård- och livskvalitet, men även ineffektiva och därmed dyra personalgrupper (jfr. Bolman & Deal, 2015; Kjøs & Havig, 2015; Ouden et al., 2017).

Samtliga brukare anser att aktivitetsschemat är en möjlighet för dem att delta i aktiviteter. De får på så vis en överblick över vilka aktiviteter de kan välja att engagera sig i under veckan. Brukarna anser att de erbjudna aktiviteterna enligt schemat räcker. Möjligheten till självbestämmande påtalas viktig, vill hen inte delta ska detta respekteras berättar brukare 2. Enligt aktivitetsteorin är självbestämmande positivt eftersom individen är unik och aktiviteter utifrån ens egna preferenser uppmuntras (jfr. Jönson & Harnett, 2015). Brukare 1 däremot kritiserar utbudet då hon under en vecka har möjlighet till endast en kvarts promenad, som inte boendet bistår med, utan en

frivillig från en välgörenhetsorganisation. Hennes upplevelse är att detta inte räcker och att boendet borde erbjuda större möjligheter till promenader. Tidigare har personal lyft att individuella önskemål tillgodoses av kontaktmännen till brukarna. Här ser vi dock att brukarnas individuella behov av aktiviteter inte alltid tillgodoses på boendet. Återigen går det att tolka följderna av NPM - tid och resurser finns inte i tillräcklig utsträckning för att samtliga individer ska uppleva sina behov tillgodosedda (jfr. Svedberg, 2012).

Aktivitetsteorin lyfter fyra kriterier vilka ska uppnås för att den äldre ska anses uppleva ett gott åldrande (Jönson & Harnett, 2015). Det goda åldrandet har vi tidigare kopplat till välbefinnandet och ser därför möjlighet att göra en helhetsbedömning genom att tolka informanternas svar utifrån de kriterier som ingår i begreppet; 1) möjligheten att leva på ett sätt vilket anses eftersträvansvärt för de i samma ålder, 2) möjligheten att leva samma liv likt innan pension, 3) möjligheten att uppskatta aktiviteter och intressen samt 4), möjligheten att uppleva tillfredsställelse av livet i helhet.

Utifrån det informanterna uppgett i intervjuerna upplever vi att kriterierna för ett gott åldrande är delvis uppfyllda. Det framstår som att brukarna på detta boende har möjlighet till ett aktivt liv då informanterna berättar om ett brett utbud av aktiviteter. Mestadels tillgodoses önskemål om gruppaktiviteter, medan det framstår som att önskemål om individuellt anpassade aktiviteter inte tillgodoses i samma utsträckning. Detta kan anses vara en följd av effektivisering och nedskärningar, där brist på resurser hindrar erbjudandet av individuellt anpassade aktiviteter. Detta kan då anses vara ett hinder för att individen ska kunna känna att de lever ett eftersträvansvärt liv, vilket bedöms utifrån den subjektiva upplevelsen brukarna har. Till viss del finns möjligheten till ett liknande liv likt tidigare. Bland de tre brukarna vilka ställt upp som informanter råder olika syn på i hur stor grad de upplevs kunna leva likt tidigare. Brukare 2 berättar att hon fått en stroke och att det hindrar henne från att vara den fysiskt aktiva person hon tidigare varit, således hindrar sjukdomen henne från att leva det liv hon tidigare haft.

I intervjuerna framgår det att de deltagande brukarna i studien uppskattar de av boendet erbjudna aktiviteter. De berättar att vissa önskemål såsom begäret efter kunskap tillgodoses vilket de menar bidrar till deras välbefinnande. Möjligheten för oss att bedöma utifrån intervjuerna huruvida brukarna känner tillfredsställelse med sitt liv i

helhet upplevs av oss svårt. De uttrycker positiva upplevelser kring möjligheten att få vara aktiv generellt, samtidigt finns aspekter de ställer sig negativa till vilka nämns tidigare i resultatet. Vi tolkar det därför som att de till stor del är positiva till sin tillvaro, men att förbättringsområden existerar.

6 Diskussion

6.1 Sammanfattning av resultat och analys

Denna uppsats syftade till att få en fördjupad insikt i aktiviteter för äldre på särskilt boende och jämföra upplevelserna av dessa utifrån verksamhetschef, personal och brukare. De frågeställningar studien ämnade besvara i uppsatsen var, 1) på vilket sätt definierar verksamhetschef, personal och brukare på särskilt boende aktiviteter?, 2) hur ser verksamhetschef, personal och brukare på särskilt boende äldres deltagande i aktiviteter? samt, 3) hur resonerar verksamhetschef, personal och brukare kring möjligheter respektive hinder för äldre att delta i aktiviteter på boendet?

Gemensamt för informanternas definition av aktiviteter är att det är en typ av sysselsättning. Sammanfattningsvis kan vi se att det överlag råder en positiv syn på aktiviteter bland våra informanter. Samtliga belyser aktivitetens främjande effekter för hälsa och social samvaro. Vi har kunnat dra kopplingar till både det teoretiska ramverk vi valt att använda, men även tidigare forskning som lyfter fram aktiviteter som en faktor för välbefinnande och livskvalitet. Informanterna lyfter flera möjligheter och hinder till aktiviteter. Det informanterna gemensamt ser som ett hinder, i vissa fall indirekt, är bristande resurser. Chef och personalen lyfter bristen på resurser i form av tid och pengar. Brukarna däremot lyfter bristande resurser indirekt då de till exempel berättar om bristande sjukgymnastik och möjlighet att gå ut på promenad. Möjligheter som samtliga informanter lyfter är det faktum att boendet har en aktivitetsinspiratör anställd på heltid vars ansvar är att arrangera samt erbjuda aktiviteter. Ett dilemma vilket anses utgöra både ett hinder och en möjlighet är personalgruppen. Detta då det förekommer engagerad personal vilka uppmuntrar till aktiviteter, men även de som inte anser aktiviteter vara nödvändiga.

6.2 Resultatdiskussion

I efterhand inser vi ännu tydligare att en aspekt vilken har kunnat påverka vårt resultat är det faktum att en av våra informanter är aktivitetsinspiratör på boendet. Det innebär, liksom tidigare nämnts, att hon jobbar heltid med att planera och arrangera aktiviteter på

boendet. Vi ser en skillnad mellan Kjøs & Havig (2015) vilka menar att det är viktigt att avsätta tid för aktiviteter och prioritera det. Aktivitetsinspiratören däremot har inga andra uppgifter utöver arrangerandet av aktiviteter, till skillnad från de andra i personalgruppen. Detta gör att hon inte behöver prioritera. Att jämföra hennes engagemang mot de övriga i personalgruppen kan därför te sig orättvist. Å ena sidan antar vi att hon sökt sig till tjänsten aktivitetsinspiratör då hon har ett driv och passion i frågan. Å andra sidan har hon en snäv arbetsbeskrivning som enbart berör aktiviteter. Ser vi då till de andra i personalgruppen med arbetsuppgifter såsom omvårdnad, dokumentation och städning kan det bli förståeligt att de inte anses ha samma engagemang. Det arbete de dagligen utför kan även tänkas framstå mindre engagerande än det aktivitetsinspiratören utför. Med tanke på ökad arbetsbelastning och tidspress ställer vi oss undrande till personalens möjlighet att engagera sig i aktiviteter. Har personalen ett flertal olika arbetsuppgifter och inte anser sig hinna med aktiviteter, ser vi det som en avlastning att ha möjlighet att överlämna ansvaret. Chefen beskriver att personal gärna lämnar över till aktivitetsinspiratören då de vet att hon utför ett bra jobb; men det kan även tänkas bero på att det är aktiviteter hon arbetar med på heltid.

I denna uppsats tolkade vi vårt resultat utifrån aktivitetsteorin, vilken indikerar att aktiviteter gynnar den äldres välbefinnande och hälsa. Det finns dock även andra teorier som står i motsättning till aktivitetsteorin, till exempel disengagemangsteorin (Jönsson & Harnett, 2015; Tornstam, 2018). Den signalerar att den äldre ska dra sig tillbaka och förbereda sig inför livets slut samtidigt som samhället ska ge hen utrymme för detta. Trots att våra informanter inte uttryckte sig i enlighet med disengagemangsteorin, så beskrev de förhållningssätt bland annan personal och bland brukare som går i linje med disengagemangsteorin. Personal kan anses ha ett förhållningssätt jämförbart med disengagemangsteorin då de inte anser aktiviteter nödvändiga eller ser meningen med att uppmuntra till dessa. Brukare kan tolkas ha samma synsätt då de väljer att avstå från aktiviteter som anordnas på boendet. Detta kan därmed innebära att den äldre brukaren har valt att acceptera ålderdomen och välkomna dess följder, samtidigt som hen frånsäger sig de förväntningar som funnits på hen genom att dra sig tillbaka (jfr. Jönsson & Harnett, 2015).

En fundering som väcktes under arbetets gång var varför brukarna pratade ytterst allmänt om aktiviteter medan chef och personal i deras definition av aktiviteter var noga

med att påpeka vad de hade gjort på detta boende hittills. Det kan bero på det att de framställer sig som ett boende "i framkant" vad gäller aktiviteter, medan de boende ser aktiviteterna som en del av livet. Det är möjligt att chef och anställda på boendet hade ett större behov av att påvisa att de utför sin skyldighet i arbetet, medan brukarna fokuserade mer på sin livsprocess. Detta går i linje med det Fänge och Carlsson (2010) tar upp kring att aktiviteter är en del av livet.

Det resultat vi fått är relevant för socialt arbete då det kan ge kunskap om synen på aktiviteter sett utifrån verksamhetschef, personal och brukare. En insikt i vad som bör utvecklas för att möjliggöra ytterligare för aktiviteter och minska antalet hinder blir presenterade. Därmed ser vi störst relevans inom äldreomsorgen, däremot kan det även anses vara relevant för andra målgrupper, exempelvis inom funktionshindradeomsorgen eller socialpsykiatri - då även dessa målgrupper har liknande rättigheter till aktiviteter.

Utifrån den kunskap denna studie bidragit med kan vi dra en slutsats att ekonomiska resurser kan bidra till ett större erbjudande av aktiviteter på särskilt boende. Vi ser att det inom välfärdspolitiken bör läggas mer resurser på de äldre och dess välbefinnande. Vidare ser vi att samtliga anställda inom äldreomsorgen bör få genomgå utbildning i aktivitetens betydelse samt få kompetens i hur man motiverar och engagerar den äldre till deltagandet i dessa. Genom att möjliggöra för fler aktivitetsinspiratörer och kompetensutveckling tror vi att den äldre brukaren på särskilt boende i Sverige kommer få en meningsfull och bättre vardag.

6.3 Metoddiskussion

Inledningsvis uppmärksammade vi minnesproblematiken som föreligger hos brukarna. Exempelvis kunde ingen av brukarna uppge sin ålder eller minnas hur länge de bott på boendet i början av intervjuerna. Senare i intervjuerna uppdagades att de inte hade några svårigheter med att besvara övriga ställda frågor. De berättade utförligt om sin syn på aktiviteter och upplevelser av de möjligheter och hinder som finns till deltagandet i aktiviteter. Därför föreligger ingen anledning att ifrågasätta svarens trovärdighet.

Det faktum att verksamhetschef fått avgöra om dennes verksamhet ska delta i studien är något som kan tänkas ha påverkat resultatet. Just detta boende som vi utgått från kan ha

valt att ställa upp från första början då, de enligt egen utsago, anser sig vara i framkant vad gäller aktiviteter. Aktiviteter är ett åtagande som behövs utföras från boendets sida, anser de sig då göra det på ett eftersträvansvärt sätt blir det, enligt vår synpunkt, lättare att delta och prata om det. Om de emellertid är medvetna om att aktiviteter bortprioriteras inom ens verksamhet vill de kanske inte dra någon större uppmärksamhet till detta. Vi har även tidigare i presentationen av informanterna nämnt detta som ett möjligt dilemma. Att chefen valde att anmäla intresset kan bero på att boendet aktivt arbetar med aktiviteter. Befattningen aktivitetsinspiratör menar vi indikerar ett befintligt intresse hos individen angående aktiviteter. Även de brukare som ställt upp framstod aktiva och deltagande, vilket kan bero på att de är de mest positiva till deltagandet i aktiviteter. Sammanfattningsvis menar vi att informanterna kan varit partiska med den positiva inställning till aktiviteter som de framfört under intervjuerna.

Vi har i vårt resultat tolkat ett flertal liknelser till tidigare forskning. Speciellt verksamhetschefens skildringar har vi kunnat jämföra och hitta liknelser i tidigare forskning. Detta tänker vi beror på att hon har en utbildning som gett henne de kunskaper hon behöver i arbetet som verksamhetschef. Det kan även vara möjligt att hon är påläst vad gäller senare forskning avseende äldre. Hon belyser i sin berättelse kärnbegrepp ur exempelvis NPM men även aktivitetsteorin, då hon exempelvis nämner effektivisering, dokumentation, välbefinnande och engagemang (jfr. Jönsson & Harnett, 2015; Samuelsson, 2000; Svedberg, 2012; Thylefors, 2016; Tornstam, 2018).

6.4 Förslag på vidare forskning

En aspekt vilken framkom i studien var att de kvinnliga brukarna upplevde en brist på engagemang i aktiviteter bland manliga brukare. Eftersom vi inte intervjuat manliga brukare som haft dessa upplevelser, har vi inte kunnat fokusera specifikt på detta område och lämnar det därför som ett förslag på vidare forskning. Vi har tidigare lyft att Moschny, Platen, Klaaßen-Mielke, Trampisch och Hinrichs (2011) förklarar mäns bristande motivation som anledning till lågt deltagande i aktiviteter. Därför ser vi det intressant med vidare forskning i frågan, varför har männen svårighet att motivera sig och hur bör arbetet med att engagera manliga brukare i aktiviteter på särskilda boenden utformas? Är det vanligt att de inte deltar i samma utsträckning som kvinnorna?

Referenslista

- Alftberg, Å., Ahlström, G., Nilsen, P., Behm, L., Sandgren, A., Benzein, E., Wallerstedt, B., Rasmussen, B.H. (2018). Conversations about Death and Dying with Older People: An Ethnographic Study in Nursing Homes. *Healthcare*, 6(2), 1-12. doi:10.3390/healthcare6020063
- Alftberg, Å. (2011) Den hälsofrämjande promenaden - äldre människors promenerande som nytta, nöje och norm. *Social medicinsk tidskrift*, 88(3), 233-239. <http://socialmedicinsktidskrift.se/index.php/smt/article/view/784/633>
- Andersson, L. & Öberg, P. (2012). Äldre i arbetslivet - delaktiga eller marginaliserade. I Andersson, L. & Öberg, P. (Red.). *Jämlig ålderdom?: i samtiden och framtiden*. (s. 39-63). Malmö: Liber.
- Arrieta, H., Rezola-Pardo, C., Echeverria, I., Iturburu, M., Gil, S.M., Yanguas, J.J., Irazusta, J. & Rodriguez-Larrad, A. (2018). Physical activity and fitness are associated with verbal memory, quality of life and depression among nursing home residents: preliminary data of a randomized controlled trial. *BMC Geriatrics*, 18(1), 1-13. doi:10.1186/s12877-018-0770-y
- Bergman, M.A., Johansson, P., Lundberg, S. & Spagnolo, G. (2016). Privatization and quality: Evidence from elderly care in Sweden. *Journal of Health Economics*, 49(9), 109-119. doi:10.1016/j.jhealeco.2016.06.010
- Bolman, L.G. & Deal, T. (2015). *Nya perspektiv på organisation och ledarskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Drageset, J., Haugan, G. & Tranvåg, O. (2017). Crucial aspects promoting meaning and purpose in life: perceptions of nursing home residents. *BMC Geriatrics*, 17(1), 1-9. doi:10.1186/s12877-017-0650-x

Eriksson-Zetterquist, U. & Ahrne, G. (2015). Intervjuer. I Ahrne, G. & Svensson, P. (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder*. (2:4. uppl., s. 34-54). Stockholm: Liber.

Fänge, A. & Carlsson, G. Aktivitet och delaktighet. I Ekwall, E. (Red.). *Äldres hälsa och ohälsa - en introduktion till geriatrisk omvårdnad*. (s. 105-116). Lund: Studentlitteratur.

Harnett, T. (2018). Doing the Unknown: Spa Activities in Nursing Homes. *Qualitative Sociology Review* 14(3), 86-104. doi:10.18778/1733-8077.14.3.05

Havighurst, R.J. (1961). Successful aging. *The Gerontologist*, 1(1), 8-13.
doi:10.1093/geront/1.1.8

Josefsson, K., Åling, J. & Östin, B.L. (2011). What implies the good work for registered nurses in municipal elderly care in Sweden? *Clinical Nursing Research* 20(3) 292–309.
doi:10.1177/1054773811403622

Jönson, H. & Harnett, T. (2015). *Socialt arbete med äldre*. Stockholm: Natur och kultur.

Kjøvs, B.Ø. & Havig, A.K. (2016). An examination of quality of care in Norwegian nursing homes – a change to more activities? *Scandinavian journal of caring sciences*, 30(2), 330-339. doi:10.1111/scs.12249

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (3. uppl.). Lund: Studentlitteratur.

Lindmark, A. & Önnevik, T. (2011). *Human resource management: organisationens hjärta*. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Lindwall, M. (2010). Fysisk aktivitet: Ett av de enklaste sätten att skydda hjärna och hjärta hos äldre? *Social medicinsk tidskrift* 87(3), 232-240.

<http://socialmedicinsktidskrift.se/index.php/smt/article/view/686/512>

Lundström, T. & Sunesson, S. (2006). Socialt arbete utförs i organisationer. I Meeuwisse, A., Sunesson, S. & Swärd, H. (red.) *Socialt arbete: en grundbok*. (2. uppl., s. 183-194) Stockholm: Natur och kultur.

Moschny, A., Platen, P., Klaaßen-Mielke, R., Trampisch, U., och Hinrichs, T. (2011). Barriers to physical activity in older adults in Germany: a cross-sectional study. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 8(121), doi:10.1186/1479-5868-8-121.

Mouton, A., Gillet, N., Mouton, F., Van Kann, D., Bruyère, O., Cloes, M. & Buckinx, F. (2017). Effects of a giant exercising board game intervention on ambulatory physical activity among nursing home residents: a preliminary study. *Clinical interventions in aging*, (12), 847-858. doi:10.2147/CIA.S134760

Nilsson, E. & Nilsson, S. (2009). *Det är aldrig för sent!: Förbättra äldres hälsa med möten, mat och aktivitet* (2009:18). Östersund: Statens folkhälsoinstitut.

Nygren, B., & Lundman, B. (2014). Åldrande och att vara gammal. I Friberg, F. & Öhlén, J. (Red.), *Omvårdnadens grunder Perspektiv och förhållningssätt*. Lund: Studentlitteratur.

Oris, M., Ludwig, C., Ribaupierre, A. D., Joye, D. & Spini, D. (2009). Linked lives and self-regulation. Lifespan - life course: Is it really the same? *Advances in Life Course Research*, 14(1-2), 1-4. doi:10.1016/j.alcr.2009.05.003

Ouden, M., Kuk, N.O., Zwakhalen, S.M.G., Bleijlevens, M.H.C., Meijers, J.M.M. & Hamers, J.P.H. (2017). The role of nursing staff in the activities of daily living of nursing home residents, *Geriatric nursing*, 38(3), 225-230. doi:10.1016/j.gerinurse.2016.11.002

Palacios-Cena, D., Gómez-Calero, C., Cachón-Pérez, J., Velarde-García, J. F., Martínez-Piedrola, R., Pérez-De-Heredia, M. (2016). Is the experience of meaningful activities understood in nursing homes? A qualitative study. *Geriatric Nursing*, 37(2), 110-115. doi:10.1016/j.gerinurse.2015.10.015

Prop. 2009/2010:116. *Värdigt liv i äldreomsorgen*. Tillgänglig:
<https://www.regeringen.se/49bbd8/contentassets/375c5289fb3b434b8aba108a38d6e1f4/vardigt-liv-i-aldreomsorgen-prop.-200910116>

Samuelsson, G. (2000). Det sociala åldrandet. I Dehlin, O., Hagberg, B., Rundgren, Å., Samuelson, G. & Sjöbeck, B. (Red.), *Gerontologi - åldrandet i ett biologiskt, psykologiskt och socialt perspektiv*. (s. 247-286). Stockholm: Natur & Kultur.

Sauer, L. (2007). Om behovet av att gerontologisera socialarbetarutbildningen. I Johansson, S. (Red.), *Social omsorg i socialt arbete*. (s. 263-278). Malmö: Gleerups Utbildning.

SCB. (2019). *Medellivslängden i Sverige*. Hämtad 2019-03-23 från <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/medellivslangd-i-sverige/>

Sjölund, M. (2012). *Levd erfarenhet av ålder: föreställningar om och erfarenheter av att vara och bli äldre*. Umeå universitet.

Socialstyrelsen. (2018). *Vård och omsorg om äldre - lägesrapport 2018*. (Artikelnummer 201827). Hämtad från <https://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/20857/2018-2-7.pdf>

Socialstyrelsen. (2012). *Värdegrunden i socialtjänstens omsorg om äldre*. Hämtad 2019-03-23 från <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18610/2012-2-20.pdf>

Socialstyrelsen. (u.å.) *Socialstyrelsens termbank*. Hämtad 2019-05-06 från <http://termbank.socialstyrelsen.se/#result>

Socialtjänstlagen (SFS 2001:453). Stockholm: Socialdepartementet.

Statens folkhälsoinstitut. (2012). *Hälsosamt åldrande hela livet*. Kalmar: Lenanders Grafiska.

Svedberg, L. (2012). *Gruppsykologi* (5. uppl.). Lund: Studentlitteratur.

Svensson, P. & Ahrne, G. (2015). Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I Ahrne, G. & Svensson, P. (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder*. (2:4. uppl., s. 17-33). Stockholm: Liber.

Thorslund, M. (2002). Dagens och morgondagens vård och omsorg. I Andersson, L. (red). *Socialgerontologi* (s. 231-251). Lund: Studentlitteratur.

Thylefors, I. (2016). *Chef och ledarskap inom välfärdssektorn*. Stockholm: Natur och kultur.

Tornstam, L. (2018). *Åldrandets socialpsykologi*. (9. uppl.). Lund: Studentlitteratur.

Trost, J. (2012). *Enkätboken*. (4. uppl.). Lund: Studentlitteratur.

Trinks, A., Hagglin, C., Nordvall, D., Rothenberg, E. & Wijk, H. (2018). The impact of a national quality register in the analysis of risks and adverse events among older adults in nursing homes and hospital wards - a Swedish Senior Alert survey. *Safety in Health*, 4(1), 1-11. doi:10.1186/s40886-018-0077-x

Träff, A., Cedersund, E. & Abramsson, M. (2018). Fysisk aktivitet för äldre på särskilda boenden: Om inställningar och handlande i svensk äldreomsorg. *Journal of Care Research*, 4(2), 165-176. doi:10.18261/issn.2387-5984-2018-02-12

Vetenskapsrådet. (u.å.). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wolvén, L.E. (2000). *Att utveckla mänskliga resurser i organisationer: om ledarskap, organisering, kultur och kompetens*. Lund: Studentlitteratur.

Äldreomsorg. (u.å.) I *NE.se*. Hämtad från
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/aldreomsorg>

Bilaga 1 - informationsbrev

Hej!

Vi är två tjejer som läser näst sista terminen till socionom vid Högskolan i Gävle. Detta innebär att det är dags för oss att skriva vår C-uppsats nu. Målgruppen som för oss väckt störst intresse är äldre, då vi ser bristande forskning inom delen aktiviteter på särskilda boenden. Därmed har vi en förhoppning om att kunna tillföra kunskap till området. Vi önskar bidra med en ökad förståelse gällande aktivitetens främjande effekter, både socialt och fysiskt. Som syfte har vi att undersöka och jämföra synen på aktiviteter för äldre bland verksamhetschef, personal och brukare på särskilt boende. Vår önskan är därmed att få intervjua både verksamhetschef, en personal samt en av de boende.

De svar vi får kommer att behandlas på så vis att obehöriga inte kan ta del av dem. Intervjuerna kommer att aidentifieras så att inga uppgifter kan kopplas till informanten. Om tillåtelse anhålles, spelar vi gärna in intervjun för att sedan transkribera, dessa inspelningar raderas därefter permanent.

Intervjun tar plats där det bäst passar er och beräknas ta som mest en timme. Intervjun kommer att beröra individens tankar och relation gentemot aktiviteter. Som informant kan deltagande avbrytas närsomhelst, samt lämnad information återkallas i efterhand.

Vi är väldigt tacksamma om ni kan hjälpa oss och lämna ett viktigt bidrag till vår studie samt kunskapen kring detta ämne. Om möjligt skulle vi uppskatta att detta informationsbrev mailas ut till personal för att på så vis få informanter som frivilligt ställt upp och inte valts ut. Om så önskas, kan aktuella frågeformulär skickas ut i förhand.

Vill du delta eller har du några andra frågor – hör av dig snarast möjligt!

Hälsningar,

Emma Jansson & Emina Telo

Mailadress:

Telefon:

Bilaga 2 - samtycke

C-uppsats vid Högskolan i Gävle – Synen på äldres deltagande i aktiviteter

Jag har tagit del av syftet med C-uppsatsen "Synen på äldres deltagande i aktiviteter - utifrån omsorgsgivares och omsorgstagares perspektiv" och vill frivilligt bidra till det som informant.

Studiens syfte är att undersöka och jämföra synen på aktiviteter för äldre bland verksamhetschef, personal och brukare på ett särskilt boende. Således ska studien ge en större förståelse för aktivitetens betydelse.

Resultaten från intervjun kommer att behandlas på så vis att obehöriga inte kan ta del av dem och kommer endast användas för att besvara syftet i den ovannämnda studien. Svaren samt informanterna kommer även att avidentifieras så att inga uppgifter kan kopplas till informanten. Samtligt inspelat och transkriberat material kommer att fördärvas i samband med att studien slutförs.

Jag har blivit informerad om att jag när som helst kan avbryta mitt deltagande och att den information jag redan kan ha angett återkallas således.

Ort/Datum _____

Namnsteckning _____

Namnförtydligande _____

Bilaga 3 - intervjuguide

Frågeområden	Intervjufrågor till brukarna
Informanten	<ul style="list-style-type: none">• Hur gammal är du?• Hur länge har du bott här?• Hur upplever du detta boende?
Betydelse/syn	<ul style="list-style-type: none">• Vad är din definition av aktiviteter?• Skulle du själv beskriva dig som aktiv?• Vad innebär, i din mening, aktiviteter för äldre?• Vad är en aktiv äldre för dig?• Hur påverkar aktiviteter dig?
Boendet	<ul style="list-style-type: none">• Kan du beskriva dig och dina grannar här på boendet lite allmänt - vilka är ni?• Hur upplever du aktiviteterna på boendet?• Uppfyller boendet specifika önskemål om diverse aktiviteter och på vilket sätt i så fall?• Finns det ett tillräckligt utbud på boendet? (<i>Varför inte?</i>)• Brukar du delta i någon eller några av de aktiviteter som anordnas på boendet?• Hur anser du att omsorgsgivaren uppmuntrar till aktiviteter?• Finns det något som underlättar för dig att utföra aktiviteter, i så fall vad?• Finns det något som hindrar dig från att utföra aktiviteter, i så fall vad?• Hur får du reda på vilka aktiviteter som finns?• Hur skulle detta kunna göras annorlunda?

Frågeområden	Intervjufrågor till personal
Informanten	<ul style="list-style-type: none"> • Hur länge har du jobbat här? • Vad har du för befattning?
Betydelse/syn	<ul style="list-style-type: none"> • Vad är din definition av aktiviteter? • Vad innebär, i din mening, aktiviteter för äldre? • Vad är en aktiv äldre för dig? • Hur tror du att aktiviteter påverkar den äldre?
Boendet	<ul style="list-style-type: none"> • Beskriv de äldre på detta boende. • Vad är din erfarenhet av äldres förmåga att uttrycka sin vilja till aktiviteter? • Uppfyller boendet specifika önskemål om diverse aktiviteter och på vilket sätt i så fall? • Vilka möjligheter ser du finns för att möjliggöra aktiviteter? (<i>Brukare, organisation, budget etc</i>) • Vilka hinder ser du finns för att möjliggöra aktiviteter? (<i>Brukare, organisation, budget etc</i>) • Vad har du för erfarenhet av att uppmuntra till aktiviteter? • Hur många boende deltar vanligtvis i de aktiviteter som anordnas på boendet? • Hur upplever du aktiviteterna som anordnas på boendet? • Om du fick tid över på jobbet, vad skulle du helst göra då?

Frågeområden	Intervjufrågor till verksamhetschef
Informanten	<ul style="list-style-type: none"> • Hur länge har du arbetat som verksamhetschef på detta boende?
Betydelse/syn	<ul style="list-style-type: none"> • Vad är din definition av aktiviteter? • Vad innebär, i din mening, aktiviteter för äldre? • Vad är en aktiv äldre för dig? • Hur tror du att aktiviteter påverkar den äldre?
Boendet	<ul style="list-style-type: none"> • Beskriv de äldre på detta boende. • Hur arbetar du i din yrkesroll med aktiviteter för de äldre på boendet? • Vilka åtgärder vidtar ni för att möjliggöra aktiviteter? • Vilka hinder ser du som inom ramarna för din yrkesroll att möjliggöra aktiviteter? • Hur upplever du aktiviteterna som anordnas på boendet? • Om du fick tid och boendet fick pengar över, vad skulle du helst göra då?